

Νέον Πνεύμα

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ - ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'.—ΕΤΟΣ Α'
ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 7—8

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Ι. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ
ΙΟΥΛΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1944

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Ένα δημείωμα δίχως απόπειρα κριτικής ή μουφής, που δίδει άφορμή να γίνη κάτι που παραλείφτηκε τα τελευταία τούτα πολεμικά χρόνια.

[Έλάβαμε και κατά καθήκον, σύμφωνα άλλωστε με το πρόγραμμά μας, δημοσιεύουμε την παρακάτω έπιστολή του φίλου συνεργάτου μας κ. Μ. Κ. Α. που άσχολεύεται πάνω σε ζητήματα ένδιαφέροντα την 'Ακαδημία 'Αθηνών].

Φίλε κ. Διευθυντά,

Άπό καιρό σκέπτομαι άν έπρεπε να δώσω στη δημοσιότητα τούτο μου τό γράμμα, που περιλαμβάνει μερικέσ σκέψεις μου πάνω στην πολιτεία τής 'Ακαδημίας 'Αθηνών σχετικά με δύο φλέγοντα ζητήματα, που ένδιαφέρουν τούς διανοουμένους μας και την Κοινή Γνώμη. Σκέφτηκα όλα τα υπέρ και όλα τα ένάντια, τα ζύγιασά με άληθινό ένδιαφέρον, άκόμη όμως και χωρίς φόβο και χωρίς πάθος.

Κ' ύστερα από τούτα, πήρα την άπόφαση να δημοσιεύσω τίς σκέψεις μου, να τίς θέσω ύπ' όψη του Κοινού—τούτο πρέπει να κρίνει πάντα τα δημόσια πράγματα—και τών «επαίλντων»—γιατί τούτοι είναι ειδικοί—και να περιμένουμε τίς άπαντήσεις από δω και από κει για ν' άκούσουμε και τίς άπόψεις τών δυο τούτων παραγόντων. Έτσι θα δούμε τί πιστεύουν οί πολλοί κ' οί λίγοι, και ποιά λύση πρέπει να δοθή στα δυο ζητήματα που θα σάς εκθέσω.

Πρώτα — πρώτα λοιπόν, μ' έχει βάλει σε πειρασμό τούτη ή σκέψη: Γιατί από του 1940 (Βλέπε : «'Ακαδημία 'Αθηνών Έτος 1940. Προκήρυξις Βραβείων τής 'Ακαδημίας. Έν 'Αθήναις 1940») σταμάτησαν τα είήσια βραβεία τής 'Ακαδημίας πάνω στις διάφορες εργασίες; (Α' τής τάξεως τών Θετικών Έπιστημών. Β' Γραμμάτων και Καλών Τεχνών) Κι' άκόμη γιατί δέ δόθηκαν τα προκηρυχθέντα βραβεία, όταν άκόμη οί καιροί ήσιν «μενετοί» και τα βραβεία σε δραχμές ήταν άν όχι άξιόλογα—γιατί τέτοια ποτέ δέν ήταν τα περισσότερα—τουλάχιστον ύποφερτά.

Κάποιε σά δημοσιογράφος—δέν κρύβω τό επάγγελμά μου, για να είναι ή άνωθυμία, για όσους θέλουν, εικονική—ρώτησα την Γραμματεία τής 'Ακαδημίας—ήταν τέλη του 1941—για τό ζήτημα αυτό.

Μ' άπήνησαν, ότι «άπεφασίσθη να δοθούν τα βραβεία μεταπολεμικώς».

Δέν κρύβω πώς ήφα δίκαιη την έξήγηση, μάλιστα με την τρωμερή δοκιμασία που περνούσεν ό 'Ελληνικός Λαός τό χρόνο έκείνο. Συμ-

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ:

Μ. Κ. Α.
Γ. ΦΤΕΡΗΣ
ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ
ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ
ΕΛΣΑ ΒΕΡΓΗ
Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ—ΔΑΥΡΑΣ
ΝΙΚ. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΓΡΑΨΑΣ
ΜΙΝΩΣ ΑΝΑΡΟΥΛΙΔΑΚΗΣ
ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΑΜΠΑΤΗΣ
Ν. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ

Βιβλιογραφία — Λογοτεχνικά Νέα, κ. λ. π.

φάνησα πώς κανείς δέν είχεν ύρεξη για βραβεία και προκήρυξη διαγωνισμών, την έποχή τής ιοτεσινής δοκιμασίας.

Μά τό τρωμερό 1941 πέρασε κι' άρχισε μία νέα άναπροσαρμογή προς την πολεμική περίοδο. Άπόδειξε ή χωρίς προηγούμενο έκδοση χιλιάδων βιβλίων, ή μεγάλη καταναλωτική δύναμη του Κοινού στις εκδόσεις πουύγιναν, που άν και σήμερα λιγόστεψαν, όμως ή έκδόσεις συνεχίζονται εύτυχώς; λιγώτερες και καλύτερες σε ποιότητα.

Πώς, λοιπόν, ή 'Ακαδημία 'Αθηνών δέν άντελήφθηκε τη διάθεση του ελληνικού κοινού για την παρακολούθηση τής νέας πνευματικής—ελληνικής εύτυχώς τούτη τη φορά—κινήσεως και δέν άλλαξε την άρχι-

ΣΤΗΝ 3 ΣΕΛΙΔΑ :

Του κ. Γ ΦΤΕΡΗ

ΤΟ 2ο ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑ

κή της απόφαση; Γιατί, αν γινότανε κοῦτο, θὰ βράβευε τὰ ἔργα πού υποβλήθηκαν στή Γραμματεία της ἀπό τοὺς τελευταίους μῆνες τοῦ 1938 καὶ τοῦ 1939 — πέντ — ἔξη χρόνια ὡς τὰ σήμερα. Καὶ πῶς ἄφησε νὰ ξαναμισθοῦν τὰ βραβεῖα πού ἔχουν ὀρισθεῖ τὰ 99,99 ο)ο σὲ δραχμὲς καὶ πού σήμερα δὲν ἀντιπροσωπεύουν παρὰ τὸ μηδέν ;

Παραλείπω νὰ ρωτήσω, ἀν οἱ κ.κ. Ἀκαδημαῖκοὶ εἶχαν καὶ ἔχουν τὴ γνώμη, οἱ δὲν ἦταν δυνατὴ ἡ προκήρυξη νέων βραβείων, τὰ περασμένα χρόνια, πού ἀνυψώζον ἢ πνευματικὴ κίνηση—ἀφίνω τις ἄλλες πλευρὲς κι' ἐπιδιώξεις του. Ἡ φοβήθηκα πῶς δὲ θ' ἔβρισκόντανε νέοι χορηγοί, γενναϊότεροι ἀπὸ τοὺς προπολεμικοὺς ; (Μερικὲς ἀπὸ κείνες τις προσφορὲς; μὲ 2.000 καὶ 2.500 δραχμὲς, γιὰ σοβαρὲς μάλιστα ἀξιώσεις τῶν χορηγῶν, ἔπρεπε, τοῦλάχιστον, ἀν ὄχι ἄλλο, νὰ μὴ γίνονταν δεκτὲς ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία, ἀπ' ἀφορμῆς τοῦ γλιστροῦ, ἀν ὄχι ἔξυτελιστικοῦ, τοῦ ἐπάθλου).

Δὲν παραβλέπω μὲ τοῦτο, τὸ τελευταῖο, τὸ ζήτημα τοῦ «ἠθικοῦ παράγοντος» σὰν κίνητρο, ἐπιδίωξη καὶ σκοπὸ Μὰ ἐκτός ἀπὸ τοῦτον— πού πάρα πολὺ, ξαναλέω, τὸν λογα-

ριαζῶ καὶ πού βέβαια «ἐκκεντρί- ζεται» ἀπὸ ἕνα ἴδρυμα τέτοιος ἀποστολῆς μὲ κάθε τρόπο — καὶ τὸ χρηματικὸ βραβεῖο γιὰ τοὺς διανοούμενους κάθε πλευρᾶς, πού τόσο ταλαιπωρήθηκαν, καὶ ταλαιπωροῦνται οικονομικῶς ὡς τὰ σήμερα, δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι— ἀφοῦ στήν πραγματικότητα δὲν εἶναι — ζήτημα «ἀμελητέον».

Υπάρχει ὁμοίως καὶ ἕνα ἄλλο ζήτημα μεγάλῃ; σπουδαῖο ἦτος καὶ ἠθικῆς βαρύτητος :

Ἡ τάξις τῶν Ἀκαδημαϊκῶν, φυσικὸ ἦ.αν μέσα εἰς τέσσαρα—πέντε χρόνια, ν' ἀραιωθῶν. Πολλοὶ σεβαστοὶ καὶ ἀγαπητοὶ ἄνθρωποι ἀπεπέδησαν πρὸς Κύριον, κι' ἡ ἔδρα; τους μένουν κενές. Κοκὸ τὸ πρῶτο, ἀλλὰ μοιροῖο. Χειρότερο τὸ δεύτερο.

Τὰ χρόνια περνοῦν, κ' ἡ ὥρα κ' ἡ στιγμή πού κάθε ἄνθρωπος θὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ μάτιο τοῦτον κόσμου εἶνα ἀγνωστὴ καὶ πολλὰς κορυφῆς τῆς ἐλληνικῆς διανοήσεως, δικαιωματικὰ περιμένουν, πρὶν ἢ στηθῇ ἡ προτομή τους σὲ κάποιαν ἀπόμνηση, ἔστω καὶ δροσερὴ ἀπὸ φυλλωσιᾶς γωνιά, νὰ νοιώσουν ζωντανοὶ τὴ χιρὰ πῶς ἡ ἐργασία τους, οἱ κόποι

τους, ἡ θυσίαι τους, δὲν πῆγαν στὰ χαμένα. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ κενὲς ἔδρες ἔπρεπε νὰ συμπληρωθῶν, ὅταν, δόξα στὸ θεὸ ἀναπληρωτῆς τῶν ἀγαπημένων νεκρῶν ὑπάρχουν.

Νά, ἡ δευτέρῃ μου ἀπορία καὶ τὸ δευτέρό μου ἐρώτημα, σὶδ ὁποῖο δόθηκε ἡ ἴδια ἀπάντηση, πού εἶχα καὶ γιὰ τὰ βραβεῖα:

«Ὅταν τελειώτῃ ὁ πόλεμος».

Ἀξιότιμο Κύριε Διευθυντά. Δὲν ἔχω νὰ προσθέσω τίποτ' ἄλλο. Πιστεύω ὅ ω; πῶς ἡ δικαιολογία τοῦ πολέμου εἶναι ἀστήρικτη. Ἀπ' ὅσα ἔγραψα γίνεται καταφάνερο, πῶς δὲ δόθηκε μῆτε στήν πρώτη, οὔτε στὴ δευτέρῃ περίπτωσι, ἡ πρόβλεψη λύση. Δίκαια γιὰ τοῦτο, ἡ Κοινὴ Γνώμη, ἀν ἔλειπαν ἡ συνηθισμένες ἀνακοινώσεις τῆς Ἀκαδημίας γιὰ τίς συνεδριάσεις της, θ' ἴ νόμιζε πῶς κάτι τὸ πολὺ κακὸ συμβαίνει στοὺς κ.κ. Ἀκαδημαῖκοὺς, γιὰ νὰ μὴν ἀσχολοῦνται καὶ σὲ ζητήματα πού ἡ λύση τους δὲν μπορεῖ διαρκῶς νὰ περιμένῃ τὸν τελειωμὸ τοῦ πολέμου. Καὶ γιὰ τοῦτο καλὸ θὰ εἶναι νὰ γίνῃ μιὰ ὑπεύθυνη ἀνακοίνωσι.

Σὰς εὐχαριστῶ γιὰ τὴ φιλοξενία
Μ. Κ. Α.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΤΟ «NEON ΠΝΕΥΜΑ»

Ἀπὸ τίς ἐπιστολὰς πού ἔχουμε λάβει εἴμαστε ἐνθουσιασμένοι, γιατί οἱ ἀναγνώστες μας εἴμαιν ἱκανοποιημένοι μὲ τὴν πρόοδο πού σημείωσε τὸ περιοδικό μας, τὸν τελευταῖο τοῦτον καιρὸ ἰδίως, πυκνώνοντας τίς τάξεις τῶν ἐκλεκτῶν συνεργατῶν του καὶ καλύτερεῦντας, φυσικὰ, τὴν ὄλη του καὶ τὴν ἐμφάνισή του, ὅσο οἱ καιροὶ πού περνοῦμε τὸ ἐπιτρέπουν. Κ' ἡ προστάθειά μας τούτη θὰ συνεχιστῇ, χάρις στήν ὑποστήριξη καὶ τοῦ ἀναγνωστικοῦ μας κοινοῦ, μὰ καὶ στήν προθυμία τῶν λογοτεχνῶν μας, γιὰ νὰ μᾶς βῆθῃσιν σὶδ δύσκολο ἔργο μας, σὶς τραχιεῖς τούτες στιγμὲς πού περνοῦμε. Ἡ τελευταίος ἀνατιμῆσις τῶν τυπογραφικῶν, ἔξοδιαν ἐπηρεάσαν ὄλες τίς ἐκδοτικὰς ἐργασίαις. Το «Νέο Πνεῦμα», πιστὸ σὶς ἀρχές του καὶ μὲ τὴν ὑποστήριξη πάντοτε τῶν συνδρομητῶν καὶ ἀναγνωστῶν του, κατώρθωσε, μέχρι στιγμῆς, νὰ υπερηγήτῃ κάθε δυσκολία πού τοῦ παρουσιάστηκε. Τὸ μόνο πού γίνηκε, εἶναι ὅτι τὸ φύλλο πού βγήκε τώρα θὰ καλύψῃ τοὺς δυὸ μῆνες Ἰουλίου καὶ Αὐγουστο. Νομίζουμε ὅτι σὶδ μέλλον ἡ ἀνατιμῆσις δὲ θὰ συνεχίζονται μὲ

ἄλλα κατῆμερινά, κι' ἔτσι, ἀπὸ τὴ φθινοπωρινὴ περίοδο, ἐλπίζουμε ὅτι θὰ μπορέσουμε νὰ τυπωνώμαστε τακτικὰ κάθε μῆνα.

Η ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ κ. Γ. ΦΤΕΡΗ

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Σπύρος Μελάς, ὁ κριτικὸς κ. Μιχ. Ροδάς, ὁ κ. Πέτρος Χάρης, τῆς «Ν. Ἐστίας» ἀφιέρωσαν, καὶ δίκαια, τίς στήλες τους, γιὰ νὰ γράψουν ὅ,τι ἦταν σωστὸ γιὰ τὴ συνεργασία τοῦ παλαιοῦ μας συνεργάτη καὶ ἐκλεκτοῦ μας συλλογιστὰ κ. Γ. Φτέρη, γνωστοῦ σὶδ Πανελ' ἠνιο ἀπὸ τίς ἀξέχαστες ἀνταποκρίσεις του ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ σὰν βρισκόνταν ἐκεῖ ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸ «Ἐλεύθερο Βῆμα» καὶ τὰ «Ἀθηναῖκά Νέα». Μὰ καὶ πολλοὶ ἀναγνώστες μας συγχάρηκαν τὸν κ. Φτέρη γιὰ τὸ πεζογράφημά του γιὰ τὴ Μάνη, πού δημοσιεύσαμε σὶδ τελευταῖο μας φύλλο καὶ συνεχίζουμε καὶ σήμερα καὶ πού εἶναι κομμάτια ἀπὸ ἕνα βιβλίο του, πού θὰ ἐκδώσῃ ἀργότερα. Ὁ πολιτισμένος ἄνθρωπος κι' ὁ διαλεχτὸς διανοούμενος, ἄς εἶναι βέβαιος, ὅτι ἡ ἐπανεμφάνισή του ἀπὸ τίς στήλες τοῦ «Νέου Πνεύματος» μὲ τὸ θέμα, πού τόσο ζωντανά, θερμά κι' ἀριστοτεχνικὰ πραγματεύτηκε, ἔφερε στὴ μνήμη τῶν πολλῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν του ἐκεῖνο πού λείπει πολὺ σήμερα ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τοῦ τόπου μας: τὴν ἀληθινὴ εὐγένεια, τὴ βαθεῖα παρατήρησι, τὸ λυρικό καὶ ἀδρὸ γράψιμο.

ΓΕΩΡΓ. ΦΤΕΡΗ

(1) ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ΑΓΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ...

Στὸ ΣΤΑΥΡΟ Ι. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟ

...Μέσα στήν ἀστροφεγγιά, ὁ μεγάλος παλμὸς τῆς θάλασσας ἔπεφτε ἀπάνω στήν ἔρημη παραλία, σὰν τὸ πεντάλαφρο ἄτι, τὴ γέμιζε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη μὲ τὴν πλατεῖα του δύνημη, τὴν ἐδρούσιζε μὲ τὸ μουσκεμένο μουχοῦ του κι' ὕστερα, λίγο—λίγο, καταλάγιαζε. Γιὰ νὰ ξαναρχίσει τὸ ἴδιο, τὴν ἄλλη στιγμή, μὲ τὸ ρυθμὸ πού κρατᾶ ἀνασαιόντας τὸ ἀνθρώπινο στέφνο. Ἀληθινὰ ἔμεινα μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν ὁλόδροση ἐπιδερμίδα τῆς νύχτας, ἕνα πελώριο στήθος ἀνεβοκατέβαινε. Ἐκεῖνο πού μοῦ φαινόταν ἀνεξήγητο ἦταν τοῦτο : πῶς ὄλ' αὐτὰ τὰ καταπληχτικὰ πράγματα πού μὲ μαγεύανε ἀπὸ τόσην ὄρα, καθὼς τ' ἀφοουκραζόμουνα γιὰ πρώτη φορὰ, ἐξάκολουθοῦσαν πάντα νὰ γίνονται, χωρὶς νὰ λογαριάζεται γι' ἀπαραίτητη ἡ παράστασι τοῦ ἀνθρώπου. Πῶς ἡ θάλασσα συνέχιζε τὸ θαυμαστό της παιχνίδι, μὲ τὸν ἄχθ, μὲ τὸν ἀφρὸ, μὲ τ' ἀντιμάμαλο, μὲ τῶσα ὁλοζῶντα κύματα πού τρέχανε κατὰ τὰ βράχια καὶ τίς ἀμμουδιὰς ἀν καὶ κανένας δὲν ἔαγρυπνοῦσιν ἐπίτηδες γιὰ νὰ τὸ παρακολουθῆσει. Ὅλος ὁ κόσμος κοιμότανε τώρα μέσα στὰ μικρὰ σπείρια του. Οὔτ' αὐτὸ δὲν τὸ καταλάβαινα. Νὰ κοιμοῦνται βαθεῖα, τὴν ὥρα πού μερικὰ βήματα μακρύτερα ἐσβένταν ὁλόενα τούτα τὰ τεράστια στοιχεῖα τοῦ νεροῦ, γεμάτα μυστήριο, βουητὸ κι' ἀνησυχία.

Ὅσο γιὰ μένα, ἔβλεπα πῶς ἦταν ἀδύνατο νὰ κοιμηθῶ, μ' ὄλο πού ἀπάνω σὶδ παιδιάτικο βλέφαρο εἶχεν ἀφήσει τὸ γλυκὸ βίγρος της ἡ φευγάτη μέρα. Ἡ ἀκοή μου δεχόταν τὴ μύση, μὲ τὴ βοή τοῦ πελάου, αὐτὸ τὸ ἀποκαλυπτικὸ μοτίβο, πού μ' ἔκαμε νὰ ὑποψιασθῶ τὴν παρουσία τῶν μεγάλων δυνάμεων πού κυβερνᾶνε τὴν πλάση, καὶ μοῦφερε μαζὶ τὸ πρῶτο μήνυμα τῆς παγκοσμιοῦτητας. Αἰσθανόμουνα γιὰ τοῦτο μιὰ ἀνεξήγητη χαρὰ, σὰν νὰ μεγάλωνε τὸ φῶς μου. Ἦταν γιὰτὶ ἀνέβαινα ἀπὸ τὸ ἐνστιχτο σὲ μιὰ νέα κατάσταση, πὶδ ἀνθρώπινη πὶδ ἀνετη, πὶδ καθαρή. Σὶδ χωρὶδ δὲν εἶχα δοκιμάσει ποτε τέτοιαν αἴσθησι. Δὲν μοῦ τὴν ἔδωσαν, οὔτε ὁ ἥλιος, οὔτε τὸ φεγγάρι, τὰ μοναδικὰ θέματα πού ἔφευγαν ἀπὸ τὴ στατικὴ μοῖρα τοῦ βουνοῦ. Ἐπρόσεχα τίς ἀπουσίαις τους ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μας κι' ὅμως δὲ ρωτοῦσα πού πᾶνε, πού ταξιδεύουνε. Ἄν βλέπουν κι' ἄλλα βουνά; Ἄν φωτίζουν κι' ἄλλους ἀνθρώπους ;

Ἡ θάλασσα, γιὰ ὄλ' αὐτὰ μ', ἐπληροφόρησε χωρὶς τὸν παραμικρότερο κόπο. Μὲ τὴ γνώση δὲν ἦ ἔσρα τί γίνεται πὶδ πέρα ἀπὸ τὸν κῆβο πού βίγλιζε πὸς τ' ἀνοίχτά. Βρίσκονται κι' ἄλλες θάλασσες, κι' ἄλλοι κόσμοι, κι' ἄλλοι κάβοι, κι' ἄλλα νησιά ; Τώρα κατὶ μοῦλεγε πού βρίσκονται μυριάδες. Νόμιζα πῶς ἀκούω κι' ὄλας τὴ μακρυνὴ ἀνάσα τους. Καὶ

οὐγκαίρα μ' αὐτὸ, ἐννοίωσα μιὰ καινούργια λαχτάρα γιὰ ὅ,τι δὲν ἦξερα ὡστόσο, γιὰ τὰ πράγματα πού δὲν εἶχα ἀκούη φιντασιῇ. Ἐτσι ἀξάφνα, καθὼς λάγγεινε μέσα μου ὁ πρῶτος πόθος τοῦ ταξιδιοῦ, ἐστοχάστηκα, μ' ἕναν ἀνεπαίσθητο τρόπο, λιμάνια, πολιτεῖαι, ἱστορίες, φῶτα, ὄλα τὰ θάματα, ὅ,τι τᾶζει στὸν ἄνθρωπο αὐτὴ ἡ ἀκανανίκητη σειρήνα, πού τὴν ἀκούμε μέσα μας νὰ τραγουδᾷ, κάθε πού ἀγναντεύομε τὴ θάλασσα.

Δὲ μποροῦσα νὰ κρατηθῶ περισσότερο. Χύμηξα σὲ μιὰ στιγμή, χωρὶς νὰ μὲ δοῦνε, καὶ καθὼς τ' ἀκροθαλάσσι δὲ βρισκόταν μακρυνά, περπάτησα γιὰ νὰ πῶ κοντὰ του. Ἦμουν ξυπόλητος. Ἡ ἀφή μου ἀνακάλυψε γιὰ πρώτη φορὰ μιὰ νέα ἐδαφικὴ σύστασι, πού δὲν εἶχε τὴ γνώριμη σταθερότητα τῆς στερεῆς. Τὸ πόδι μου πάγωνε, βούλιαζε καὶ γλιστροῦτε. Ἐκαμα νὰ φύγω, ἀλλὰ ξαναπῆρα τὴν ἀπόφασι. Σὲ λίγο στάθηκα μπροστὰ στὴ θάλασσα, καθισμένος στὰ γόνατα γιὰ νὰ τὴ βλέπω πὶδ καλά. Κάτου ἀπὸ τὴν ἀστροφεγγιά ἔμοιαζε μὲ καθρέφτη, ἀλλὰ δὲν εἶχ' ἐκείνη τὴν ἀπελπιστικὴ κενότητα τοῦ καθρέφτη, ὅπου δὲ μένει τίποτε κι' ὅπου ὄλα εἶναι σκιεῖς τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου. Ἐδῶ γινότανε τὸ ἀντίθετο. Ὁ ἔξωτερικός κόσμος δὲ λογαριάζονταν, γιὰτὶ ἡ θάλασσα, σ' ὄλο τὸ βάθος, σ' ὄλο τὸ πλάτος, ἔμεινε πῶς κρατοῦσε παραπάνωσιν δικιά της ζωῆ, κι' ὄς μὴ φαινόταν. Ὅπως τώρα, πούχε ἀπόλυτα γαληνέψει, πούχε πᾶνω—κάτω σταθῇ, σὰν νὰ τὴν ἀλφραδιάσανε. Κι' ὄμως λίγο νὰ πρόσσεχε, λίγο νᾶστριβεῖς κατὰ τὴ μεριά πού ἔμπουκαρε ἡ τραμονάνα, θὰ καταλάβαινες τὶ μακρόσυρτα χουγιατιὰ, τὶ ἀλαλιασμένους βοῆς, τὶ ἀγκομαχήματα κουκούλωνε αὐτὴ ἡ ἐσφῆμερη γαλήνη. Καὶ πᾶσα ἄγρια κύματα λοχαροῦσανε νὰ λακίσουν καὶ ν' ἀφροκοπήσουν ἀπάνω σὶς ἀκρογιαλιές.

Αἰσθανόμουνα φόβο καὶ εἶξη μαζὶ. Τότε σκύβοντες μὲ γλυκειὰ ἀνυπομονησία, σὰν νᾶκανα μιὰ πράξη ἀποφασιστικῆ, σὰν νᾶννοιωθα πῶς ἔμπεινα σ' ἐπαφῇ μ' ἕνα στοιχεῖο πού θὰ μοῦδινε ἀπὸ τότε καὶ πέρα κατὶ ἀπὸ τὸ ἐσλόγιασμα τοῦ ἔρωτα, ἱβύθισα τὴ δεξιὰ μου παλάμη σὶδ νερό. Μὲ πέρνοιαισε κρύο. Ὁ πόσο, ὅπως γίνεται κάποτε, πού πέρνοντας ἕνα γυναικεῖο χέρι μέσα σὶδ δικό σας, ἔχετε τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐπίσπετε τὴ γυναῖκα σ' ὄλη τὴν ἐπιφάνεια τοῦ τρυφεροῦ της κορμιοῦ, ἔτσι καὶ τώρα θαρροῦσα πῶς κράτησα γιὰ μιὰ στιγμή ὄλη τὴν καρδιά τῆς θάλασσας. Ἀμέτω; τράβηξα τὰ δάχτυλα, τὰ ψήλωσα, τὰ κύμαξα σὶδ λίγο φῶς καὶ μοῦ φάνηκε πῶς ἔσταξαν ἄστρα. Ἐπῆρα κατόπιν ἕνα βότσαλο καὶ τὸ χρί-

(1) Ἡ ἀρχή, μὲ τὸ γενικὸν τίτλο «Ἡ ἀνθρώπινη γεωγραφία τῆς Μάνης» ἐδημοσιεύτηκε σὶδ περασμένο τεῦχος τοῦ «Ν. Π.» τοῦ μηνὸς Ἰουνίου.

δεφα. Είχε τη δροσερή και γυμνή απαλότητα του κοριτσιώτικου κόρφου.

**

Θυμάμαι το καλοκαίρι, ξεχωριστά το καλοκαίρι, και πρώτ' απ' όλα το καταμεσήμερο. Θυμάμαι τη λυσσαλέα ώρα του μεσημεριού, ίδια σκύλα που γοργανασαίνει βαθειά, με τα μάτια της γεμάτα γυλάδα και τα παιδιά της έτοιμα να σπάσουν. Έτσι ανέβαινε η ανάσα, από τα σπλάχνα της γης. Ο ήλιος ζειαντίζει όλα τα πάντα και τα κάνει ν' αστράρτουνε σαν να τα δούλεψαν με καλάϊ. Η κόψη, καθώς δέν υπάροχο πρασιναδά να την διαφρώσει με το φρέσκο χρώμα της, έχει φτάσει σε τέτοια ένταση, που να νοιώθετε δλόγουρά σας κάτι από την όση της πυρκαϊάς, από το ρούσουλτα τ' ασβεστοκάμινου. Όλα μοιάζουν με προσανάματα, κι' είν' έτοιμα ν' αρπάξουνε, να φουντώσουνε, να γίνουν χόβολη μονομιάς. Τα τσιτξια ξεραίνονται με τη λιαστή φωνή τους κάθε δροσερή θύμηση και καθώς δέ σταματάνε καθόλου, κάνουν να ζαλλίζεται, να παλαβώνει τ' αὐτί. Η φράση τους δέν έχει τίποτε από το τραγουδι. Είναι το τσίριγμα που κάνει το νερό, πέφτοντας απότομα πάνω σε πυρωμένη πλάκα μακιρμένα. Όλα λαχανιάζουν, καθώς τα μαγκώνει με την τρομερή της περιπτεξη αὐτή η άκρόεστη θηλυκή δύναμη της θερμοκρασίας. Κι' είναι μια παράξενη έρημιά, όπως τ' άγρια μεσάνυχτα, μόνο που λάμπει.

Το τοπίο φαντάζει ξερό, αὐστηρό, ώμό, σχεδόν άσπλαγχο. Ο ήλιος στριφογυρίζει πάνω του σαν ένα φλεγόμενο ματικαπί. Έξω από το χαρακτήρα που του δίνουνε τα γεωμετρικά του στοιχεία, τίποτ' άλλο δέ βλέπετε. Ό,τι μπορεί να θυμίσει την άφθονία, την εύκολία, το πάχος της γης, δ,τι είναι πλούτος, λίπος, διάκοσμος, λούσο, νομίζετε πως ρουφήχτηκε από το έδαφος. Ωστόσο αὐτό το φτωχό τοπίο, που δέν είναι παρά μόνο γραμμές, δηλαδή άφαίρεση, έχει ύφος. Έχει πρό πάντων ξευπνάδα και άρρεναπόκτητα. Τα συστατικά του, άνόμη και τα πιό ταπεινά, παρουσιάζονται έτσι άναγκαία στο σύνολο, έτσι άπαραίτητα, που δέ θα μπορούσατε να κουνήσετε χωρίς ζημιά, οὐτ' ένα χαλίκι. Η μεγάλη άρχή της μορφής, που είναι η μάνα του έλληνικού κόσμου, έχει συνθέσει μ' άγάπη το έργο της. Ό,τι πέφτει στο μάτι σας είναι έκφραστικό και σφιχτοδεμένο. Οι λίγοι στεγνοί στρατολάτες που περνάνε με το μόχτο τους και με τα βασταγούρια τους, για να χαθούνε κατά τη ρεματιά. Τα γέρικα δέντρα, που οι φλοῦδες τους έχουν ζαρώσει με τα χρόνια, όπως ζαρώνει το γέρινο ανθρώπινο πεσί. Οι γρηές γυναίκες, που με την πείρα και με την πίκρα που κατηκόθησαν μέσα τους, χάνουν σιγά—σιγά τη συνήθεια της μιλιτιά; και του γέλιου, για να γίνουν στο τέλος φαντάσματα και οικιάτρα των παραμυθιών. Οι γρηές έληές, που επιμένουν σώνει και καλά να καρπίσουνε με τ' άπομεινάκια τους, αὐτό το λίγο κι' έτσι σημαδιακό που κρατούν από την υπαρέτι τους, έναν κορομό χιλιοδαρμένον από τον άνεμό, που μοιάζει με ξόανο δέντρου, λίγα φύλλα, λίγα κλαριά. Όλα

είναι άγρια και ζόρικα σαν στουρνάρια. Κι' όλα μαρτυράνε τον άγώνα που θεωρείται τον άνθρωπο, για να πωρατείται τη φτώχη του ζωή, σε τούτο το άνηλεο κακοπέρι.

Τό ήλιόφλογο παίζει άπάνω στην άμμουδιά την πύρινη χλόη του. Και πιό ψηλά, στα χέρσα χωράφια π' άνηρορίζουνε, μια τραχειά επιθετική βλίσηση, άθάνατα με τις λόγγες τους τεντωμένες, ασπάλαχτρα, άγκάθια, σπερδούκλια, τσουκνίδες, φραγκοσουκιές, άρκουδόβατα, όλα έτοιμα ν' αντισταθούνε με την έχτρα τους στο άγγιγμα τ' ανθρώπου. Κι' είναι δύσκολο να τα πάρτε για φυτά, γιατί βοσκούνται άνάμεσα στο φυτό και στο ζώο. Δείχουν μάλιστα κάποτε περισσότερο ζώα, με τις όπλές τους βυθιμένες στη σκληρή γή και τις τρύπες τους που θυμίζουν κακοφορισμένες πληγές κάτω από τον ήλιο. Που θρέψανε με τον καιρό.

Τό άδιάκοπο λαμπάδιασμα έχει ταράξει την όμηλή λειτουργία του ματιού, κάνοντάς το να δέχεται σαν παραίσθηση την εικόνα του γύρω κόσμου. Από τ' αντικείμενα, από την υλική ύπόσταση των αντικειμένων, βλέπετε άξαφνα να ξεκολλά μια λεπτότατη φλοῦδα, να γίνεται σχήμα, να πέρνει χρώμα και κατόπιν να φεύγει από τον άμφιβληστροειδή, πηδηχτά, μακραίνοντας πάνια, αλλάζοντας όλοένα θέση στο διάστημα. Η φαντασία είναι γεμάτη απ' αὐτά που όνομάζουν πρίσματα οι φυσικοί. Από πρίσματα, από κρύσταλλα κι' από κατάσπρο άλάτι.

Φύσηξε λίγος άέρας απ' άνοιχτά. Όλα με μιάς αναζαλιάζουν. Η λαγκαδιά ανασαίνει από τα φυλλοκάδια της. Τα πανάκια φουσκώνουν, οι λαγουδέρες ξευνοῦν. Κι' ο μικρός κάβος άγνάντια γίνεται πλώρη που θέλει ν' άρμενίσει στη θάλασσα...

**

Την άλλη μέρα είδα ν' άρρίζει στο μικρό λιμάνι, το πρώτο πλοίο που έρχότανε από την άγνωστη ξενητιά. Κυτάζοντάς το, ήταν σαν να δοκίμαζα τη γλυκειά γέψη όλων των ταξιδιών που έκαμα ύστερ' απ' όλόκληρα χρόνια. Φυσικά, αὐτό δέν τώννοιασα τότε, έτσι καθαρά, όπως τώρα το γράφω. Κι' όμως, όταν άργότερα έτυχε να ξαναγυρίσω στην πρώτη έντύπωση που μουδωσε το πρώτο πλοίο που ξαγνάντισε στο λιμάνι της πατρίδας μου, ανακάλυψα πως μαζί του, όταν έσήκωσε την άγκυρα για να σαλπάρει, έφυγα κι' εγώ. Υλικά έξακολουθοῦσα βέβαια να μένω στον τόπο μου, σαν πρώτα. Μια φορά, όταν το βατόρ χάθηκε στον όρίζοντα, μαζί με τις άγνωστες κυρίες της πολιτείας που πρωταντίκρουσα από την πρωτόγονη μονιά μου, και δέ χόρταινα να τις βλέπω, καθώς είχαν άνθίσει άπάνω στη γέφυρα με τ' άνοιχτά τους δμπρελίνα, — όταν τούτο το ξεαίσιο όραμα έβουσε σιγά—σιγά, αίσθανόμουν για λίγη ώρα αὐτό που λέμε έγκατάλειψη.

Γυρίζοντας τα μάτια από τ' όλόφωτο κι' έλεύτερο βάθος κατά τη στεριά, έτσι σκληρή και πεισμαμένα περήφανη για τη φτώχεια της και για την τραχύτητά της, χωρίς χώμα, χωρίς γέλιο, δίχως κίνηση, έξ' απ' αὐτή που έδιναν στο τοπίο τα πουλιά με

το κοπαδιαστό πέταγμά τους, έδοκίμασα δέος. Έδοκίμασα άκόμη και κάτι άλλο που έμοιαζε με την έχτριότητα. Όμως δέν άργησα να καταλάβω, ξαναγυρίζοντας το βλέμμα στη θάλασσα, καθώς έβουσε μέσα σ' ένα πάναγο γαλάζιο, που το βρήκα ύστερα από πολύ καιρό στις εικόνες του Φρά Αντζέλικο, ότι η έγκοτάλειψη ήταν απλούστατα πλάνη. Γιατί με το πλοίο που χάθηκε, είχε φύγει κάτι κι' από μέσα όριστικά, όπως γίνεται τόσο συχνά στα μικρά και στα μεγάλα λιμάνια. Μέσα στα πλοία που ξεμακραίνουμε, βρίσκονται πολλοί κι' από κείνους που τα κυτάζουν.

Τούτο το πλοίο που είδα παιδί, μου φαίνεται πως ταξιδεύει άκόμα στις γαλάζιες θάλασσες. Μαζί με το βλέμμα μου, έτσι όπως τώδεσε τότε η άποθυμιά, σαν παλαμάρι. Ταξιδεύει με τις ίδιες κυρίες πουχαν άνθίσει τότε στη γέφυρά του, πάντα ώριμες και νέες, καθώς την ώρα που μαρκαριστήκανε. Με το ίδιο πλήρωμα, με τον ίδιο καπετάνιο. Γιατί στη θάλασσα είναι σαν να μην πεθαίνουν ποτέ οι άνθρωποι. Και σαν ναίνα ο θάνατος μοίρα και δουλειά της στερηάς...

**

Άγναντεύοντας τη θάλασσα, κατάλαβα πως έγινε μέσα μου, χωρίς να περάσει πρώτα οὐτ' από τη σκέψη μου οὐτ' από τη θέλησή μου, μια άλλόκοινη μεταβολή. Μου φάνηκε πως άρχισε να θαμπώνει λίγο—λίγο η χριστιανική μου όραση, που ήταν ο—πρώτος τρόπος της επικοινωνίας μου μ' ό,τι έβλεπα και μ' ό,τι έτοποθετοῦσα πιό πέρα. Κι' από τότε, ως τα σημερα, κάθε φορά που πέφτει το μάτι μου στη θάλασσα, καταλαβαίνω πως παύω να βλέπω τον κόσμο χριστιανικά.

Όσα εμπαιναν σε τούτο το πλαίσιο του ματιού και του πρώτου σιοχασμού, ως έκεινη τη στιγμή, άναταράχτηκαν απότομα. Κι' εμπαιναν όλα—ό,τι μπορούσε ν' άπασχολήσει τη μέρα και τη νύχτα ένός παιδιού. Στο βάθος βρισκόταν πάντα το θρησκευτικό αίσθημα, κι' αὐτό έδινε τον τόνο του σ' όλα. Η εκκλησία ύψωνε το μικρό της θόλο στη μέση και του χωριού μου και της φαντασίας μου.

Από κεί ξεκινούσα. Αὐτή με τους άγιους, με το ευαγγέλιο, με το καμπαναριό, με την ώρα της λειτουργίας, με την ημέρα της Κυριακής που ήτανε μια προέκταση της λειτουργίας, με τις μεγάλες γιορτές; που άφηναν άπάνω σ' όλο το χόνο τη θύμησή τους, με τους θανάτους που είχαν κι' εκείνοι θρησκευτικό νόημα, μου κανονίζανε την όραση και για τον έξω και για το μέσα κόσμο, Γιατί τα σχήματα που έπερνε το χριστιανικό αίσθημα στις διάφορες παραλλαγές του, δέν μουδιναν μόνο μια όπτική ίκανοποίηση. Μέσα σ' αὐτά είχα βάσει εκείνο που περισσευε πάντα από την άμεση παιδαίτηνη γνώρα της έξωτερικής ζωής, που δέ χωρούσε στα μέτρα της, που ήταν δηλαδή ψυχικό σισιέτιο. Κι' αὐτά άπαντοῦσαν σ' όλα μου τα έρωτήματα.

Τώρα που άντίκρουσα τη λαμπράδα και την άπειρανεισύνη της θάλασσας, όλος τούτος ο κόσμος, ο τόσο ώχρος και θαμπός, που ώδηγοῦσε σ' έναν άλλο

κόσμο το ίδιο ώχρό και θαμπό, μ' όλο το ψήλος του, άρχισε να σβύνει άκόμη πιό πολύ.

Θυμάμαι πως κοντά στα βράχια είδα μια μικρή εκκλησία, κάτασπη σαν περιστέρι, απ' αὐτές που ζωγραφίζουμε. Θα γινόταν η χαρά μου αν τύχαινε να την άντικρύσω στο χωριό. Έδω δέ μπορούσα να καταλάβω γιατί τη χτίσανε. Μπήκα μέσα, κύταξα το τέμπλο, το ίερό, την Άγια Τράπεζα, τον Παντοκράτορα. Άλλά δοκίμασα από την πρώτη στιγμή στενοχώρια, μια που δέν έβλεπα το πέλαο.

Και δέν ήταν μόνο το φανταχτερό χρώμα της που έκανε τη θάλασσα τό πρώτο, το κυρίαρχο θέμα μέσα σ' όλη την περιοχή. Το κατάλαβα άργότερα, μπαίνοντας σιγά σιγά στην οικειότητα της. Ήταν η θαρραλέα της κατάφαση στο μεγάλο ρώτημα για τούτο το ντουινά. Έδω δέ γινόταν καμμιά άφαίρεση από τη λαχτάρα της ζωής, για τα οὐράνια. Τό αντίθετο, όλα παρακινούσαν τον άνθρωπο για να ζήσει, για να παλέψει, για να γυμνάσει την ήρωική του θέληση, κι' έτσι να φτάσει στην πληρέστερη κατάσταση του. Ήταν άκόμη και κάτι άλλο βαθύτερο, άπροσδιόριστο τότε, που ξεκαθάρισε για μένα με τον καιρό. Μέσα στη θαμπωτική άτμόσφαιρα που τύλιγε τα πάντα, δίνοντας ένα μαγικό τόνο και στα κοινότερα πράματα, όπως κάνει η ποίηση με τις κοινότερες λέξεις, έννοιωσα να ξεπιάνε στη φαντασία μου άναριθμητες θεότητες, αὐτές που έρχονται από τους άκατάλυτους μύθους, για να μās ανάψουν τη μυστηριώδη νοσταλγία των πηγών...

**

Διαβάζω στη Γένεση :

«Και εΐπεν ο Θεός : Συναχθήτω το ύδωρ το ύποκάτω του ούρανού εις συναγωγήν μίαν, και όφθήτω η ξηρά και έγένετο ούτως και συνήχθη το ύδωρ το ύποκάτω του ούρανού και όφθη η ξηρά και εκάλεσεν ο Θεός την ξηράν γην και τα συστήματα των ύδάτων εκάλεσεν θαλάσσας. Και εΐδεν ο Θεός ότι καλόν...»

Έτσι γενήκανε τα πράματα όπως τα λέει η Βίβλος. Όλες τις θάλασσες του κόσμου τις έδημιούργησε ο Θεός. Έξω από τις Έλληνικές θάλασσες. Αὐτές τις έφτιαξαν οι Θεοί της Έλλάδος.

Κι' ο Ξηρος.

**

Μεταφράζουμε από τη Θεογονία του Ήσιόδου :

Αὐτά εΐπε κι' η πελώρια Γη έννοιωσε μεγάλη χαρά στην καρδιά της και τον έβαλε να φυλά καρτέρι, άφου τον έκρυψε καλά...

... Κι' ήρθεν ο μέγας Ούρανός οδηγώντας τη Νύχτα. Κι' άγκαλιάζοντας τη Γη με σφοδρόν έρωτικό πόθο, καλοτενώθηκε άπάνω της. Τότε ο γυνίος του (ο Κρόνος) άπλωσε τ' άριστερό του χέρι από τη μεριά που παραμόνευε και με το δεξί, άρπάζοντας το μακρόν και τεράστιο δρεπάνι με τα

“ΤΟ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ,”

Ο ΚΑΜΠΥΣΗΣ ΚΙ' Ο ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ

= 'ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΟΥΡΓΟΥ =

Βρισκόμουν στην Αθήνα το καλοκαίρι του 1908. Ήταν η πρώτη φορά που βλεπα την Αθήνα ύστερα από τα παιδικά μου χρόνια. Έδινά τότε και την πρώτη συναυλία με έργα δικά μου, τη «Μουσική βραδιά», που το πρόγραμμά της προκάλεσε αρκετό θόρυβο, γιατί ήταν γραμμένο πέρα για πέρα στη δημοτική.

Γεμάτος ένθουσιασμό για την τέχνη μου, αλλά και για την Ίδέα της δημοτικής, γεμάτος πίστη κι' έλπιδα, μα και αρκετή αγνοία, γύρευα να γνωρίσω κάθε ένα και κάθε τι που είχε σχέση με την Ελληνική τέχνη και την δημοτική Ίδέα.

Έτσι γνωρίστηκα, κι' από τους πρώτους, με το μακαρίτη τόν Τάκη τόν Ταγκόπουλο, το Διευθυντή του «Νουμά».

Για μένα ο Ταγκόπουλος, μ' όλα τα μικροελαττώματά του, ήταν πάντα ο ηρωικός σημαιοφόρος της δημοτικής ιδεολογίας, που τη βλέπαμε τότες άχωριστα σφιχτοδεμένη με το Έθνικό ξύπνημα της Φυ.

σουβλερά δόντια, έκοψε απότομα τα κρεμαστάρια που κρατούσαν το αντίκριο σπέρμα του θεού. Και τα πέταξε μακριά, πίσωθ' του.

Μόλις τα θέρισε με το σκληρό ατσάλι και τα τίναξε από τη στερεά στην πολυτάραχη θάλασσα, το κύμα τα τράβηξε στ' ανοιχτά, για πολλή ώρα. Κι' ολόγυρα ένας ολόσπρος άγρος ανέβαινε από τους θείους γεννητικούς άδενες. Και μέσα σ' αυτόν έξωντάνεψε μια κόρη, που πρώτα—πρώτα στα μάτησ στο ίερό νησί τών Κυθήρων κι' από κει έπηγε στην Κύπρο, τη θαλασσόζωση. Εκεί έπατησε χώμα και γύρω—γύρω εφύτρωνε χλόη, όπου πατούσε με το χαριτωμένο ποδάρι της η όμορφη και τιμημένη θεά, που θεοί κι' άνθρωποι όνομάζοντε Αφροδίτη, γιατί είναι θρευμένη με τόν άφρο και Κυθήρεια, γιατί εστάθησε στα Κύθηρα και Κυπρογέννητη, γιατί βγήκε στη θαλασσόζωση Κύπρο. Ο Έρωτας κι' ο Ίμερος ο ώραιος έσημάτισαν την ακολουθία της, απ' τη στιγμή που γεννήθηκε και πήρε το δρόμο για την κατοικία τών Θεών...

Αυτό το θείο σκίρτημα της Αφροδίτης μένει άκόμη, θα μένει πάντα άπάνω στις Ελληνικές θάλασσες. Μαζί με τόν άγιο Ίσκιο του Όδυσσέα...

Γ. ΦΤΕΡΗΣ

λής, για το πιο πλατύ αγκάλιασμα όλων της τών πραγματικών ιδανικών και τών πιο ώραιών της ονειρών.

Με τόν Ταγκόπουλο μίλησα και για τόν Καμπύση που άποσπάσματα από τα έργα του είχα γνωρίσει στο «Νουμά», μα που συστηματικά δέν είχα διαβάσει άυτότελή του δράματα.

«Πάμε να δούμε, μου λέει μια μέρα ο Ταγκόπουλος, τη Μάνα του. Έχασε το μοναχογυίο της, έχασε τόν άντρα της και ζει μόνο με την άνάμνηση του γυιού της, Θα χαρεί πολύ άμα δει πώς έχεις ενδιαφέρον για το έργο του».

Και πήγαμε.

Κάπου εκεί σ' α' Εξάρχεια, το σπίτικι της χαροκαμένης Μάνας. Μας δέχτηκε με τη γλυκειά καλοσύνη που μόνο οι δικές μας πονεμένες γρηούλες κατέχουνε το μυστικό. Μου μίλησε για το γυιό της που μόνο με τη θύμησή του ζούσε και φεύγοντας μου χάρισε κι' όλα τα τυπωμένα έργα του παιδιού της.

Έτσι γνώρισα το Δαχτυλίδι της Μάνας. Από την άρχη που το διάβασα μου τράβηξε την προσοχή, μου ξύπνησε μέσα μου κοιμισμένες μελωδίες «που σαν πουλάκια φτερουγούσανε μέσα σ' άχνό μου τ' όνειρο». Όμως πιότερο κι' από το έργο, μιλούσε στην ψυχή μου, η χαροκαμένη γρηά Μάνα και η άπέραντη μητρική της στοργή και η βουβή της θλίψη που χαρίζανε στο «Δαχτυλίδι της Μάνας» ένα ξεχωριστό μαρτυρικό φωτοστέφανο. Σιγά—σιγά η στοργή μianής άλλης Μάνας, της δικής μου της Μάνας, με την άμετρή της αγάπη σε μένα το μοναχογυίο της και μ' ό,τι είχανε σταλάξει από παιδί στην ψυχή μου τα παραμύθια για τα ξωτικά και τις νεράιδες, τα τραγούδια και τα ναουρίσματα μιας άλλης Γρηάς, της Γιαγιάς μου, δέθηκαν με το Δαχτυλίδι. Έτσι άρχισε να φωνώνη άνεπαίσθητα και άσυναίσθητα στην άρχη, πιο συνειδητά άργότερα, μέσα στην καρδιά και τό λογικό μου η έπιταχτική άνάγκη να τραγουδήσω το Δαχτυλίδι της Μάνας.

Κι' όπως στα περισσότερά μου έργα, έτσι και σ' αυτό, από τόν καιρό που πρόσεξα το «Δαχτυλίδι της Μάνας» ως την εποχή που καταπίαστηκα να πραγματοποιήσω τη μελοποίησή του, πέρασαν αρκετά χρόνια. Για την ακρίβεια, όχτώ ολόκληρα χρόνια. Στο άναμεταξ'όριχτηκα στη σύνθεση του «Πρωτομάστορα». Το θέμα του «Γιοφυριού της Άρτας» ήταν κι' αυτό ένα άλλο θέμα, που από καιρόν είχα συνεπάρει την ψυχή μου.

Δέν πέρασαν όμως ούτε δυο μήνες από την εκτέλεση του «Πρωτομάστορα» στο Δημοτικό Θέατρο στα 1915, που η Ίδέα του «Δαχτυλιδιού της Μάνας» άρχισε να με κυριεύει και να με βασανίζει έπιταχτικά για την πραγματοποιήσή της.

Βάλληκα άμέσως στη δουλειά για τη δραματική του διασκευή. Δύο καλοί φίλοι με βοηθήσανε στη σκηνική και στιχοπλαστική μετατροπή του έργου σε μουσικό δράμα. Ο Παντελής Χόρν στη σκηνική του οικονομία, ο ποιητής Γ.Σ., που κρύβεται τόσο με-

ΘΕΙΑ ΜΑΡΩ

Πέντ' έξη μέρες... τό κερλί και τό καντήλι σου άναφτό. Μά, πιότερο ποιός τό μπορεί; Πολύ κι αυτό... πολύ κι αυτό.

Για την ψυχή σου κι οι φτωχοί μοιράστηκαν τά περισσά της προίκας σου τό καμουχί και τόν παλιό σου τόν μοξά.

Και θα σχωράνε, θειά Μαρώ, — Νάσαι τό χώμα σου άλαφρό —

Κι αν ντύθη τάχα μαυροφόρα κι η ξαγγονούλα σου η Άννι κρυφοτηρά απ' τη γρίλλια τώρα της γειτονιάς τό μορφοινό.

Σε λίγο... θάβγει και στο δρόμο με την τριανταφυλλιά ποδιά. Δέν έχει «πρέπει» κι ούτα νόμο. Έτσι τό θέλησε η καρδιά.

Και θα γυρνά, κυρά Μαρώ, με την ευχή σου... στο χορό.

Έτσι, καλιώρα... μια φορά με την πλεξούδα τη χρυσή — πώς έκαν' ο καιρός φτερά; ... τόν καρτερούσε δά και σύ.

Τά ίδια γυρνάνε, θειά Μαρώ, στόν κόσμο αυτό, τόν πλανερό. Και στην ξερή τριανταφυλλιά, που στο μπαλκόνι σου άπομένει, πέφτουν τά ρόδα τά παλιά, μά νιό μπουμπούκι ξαναβγαίνει.

Για λίγες μέρες, θειά Μαρώ, θα μνημονεύει κι ο παπάς. Κι' ύστερα πιά... με τόν καιρό θα ξεχαστεί, εκεί που πιάς. Και θα σβησταί, κυρά Μαρώ, Και τ' όνομά σου απ' τό Σταυρό! Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ-ΛΑΥΡΑΣ

Σ Τ Ω Ϊ Κ Ο (*)

Άπόψε που άποτίναξες ψυχή μου κάθε συλλογή για ήδονή κι' όδύνη έλα στής εξάστερης βραδιάς μες στην άπόκοσμη σιγή να ζήσης, τη γαλήνη και μες τό άπαλοχάιδεμα της άπονύχτερης δροσιάς μ' άνασασμούς σμιγμένο τών κρίνων και τών γιασεμιών και στής γητεύτρας έρημιάς τό μάγιο της κλεισμένο, τόν Παρθενώνα άπόλαψε, της πλάσης, τόν άγέραστο, και σάν μικρός θεός και σύ, της Εδύχιας τό κλειδί έμπρός με θάρρος πέραστο μεσ' απ' την πόρτα τη χρυσή

Κ. ΓΡΑΨΑΣ

(*) Άπό τη νέα συλλογή «Δίχως Μάσκα»

τριόφρονα κάτω από τό ψευδώνυμο του Άγνη Όρφικού με την ύπέροχη του στιχοουργία.

Τό «Διμπρέτο» έτσι ήτανε έτοιμο μέσα σ' ένα μήνα, και άμέσως βάλληκα στη μουσική του σύνθεση έργα στήκα με έξαιρετική διάθεση και τό έργο, μέσα σε λιγώτερο από έναμυσο χρόνο, ήτανε έτοιμο τό Σεπτέμβριο του 1917.

Τό «Δαχτυλίδι» πρωτοδόθηκε στο Δημοτικό Θέατρο τό Δεκέμβρη του 1917, από τό Θίασο Άφεντάκη. Οι συνθήκες της πρώτης αυτής εκτέλεσης ήτανε κυριολεκτικά τραγικές για μένα Μέσα στόν πόλεμο και την κοινωνική διαίρεση, δέν μπορούσε ένα έργο τόσο ξένο πρὸς κάθε μίσος και πρὸς κάθε ταραχή, να άναπνεύση στην άνήσυχη και ταραγμένη άτμόσφαιρα του καιρού εκείνου.

Παρ' όλες όμως τις δυσμενείς αυτές συνθήκες, στις όποιες προστέθηκε ένας έξαιρετικά βαρὺς χειμώνας, τό έργο κατόρθωσε να κάνει μια σειρά από έννεα παραστάσεις, σχεδόν συνεχείς, και να προκαλέση την προσοχή του μεγαλειότερου καινού.

Από τότες πέρασαν δέκα χρόνια για ν' έποφασίσω να τό ξαναδώσω. Τόση ήτανε η τολαιπωρία, η καλλιτεχνική και η οικονομική, που δέν μπορούσα να άποφασίσω ούτε να ξαναδώσω μουσικό θεατρικό μου έργο, ούτε να ξαναγράψω μουσική για Θέατρο.

Τέλος, τό έκανα τό 1928 με τη συνδρομή τ' ο Έθνικού Ώδειου, αλλά και έδω κακοτυχία τό «Δαχτυλίδι». Η πρώτη του εκτέλεση άπέτυχε από διάφορα λάθη στη διανομή τών ρόλων. Λίγες μέρες πριν από τη δεύτερη παράσταση άρρωσταίνει βαρεια η Κα Πριμική που τραγουδούσε τό ρόλο της Μάνας.

Εδύχως που βρέθηκε από μηχανής Θεός η Νίνα η Φωκά, που μέσα σε όχτώ μέρες κατόρθωσε να δημιουργήσει μιαν ύπέροχη και άξέχαστη Μάνα. Και έδόθηκε πάλι τότε πέντε εν όλω φορές τό «Δαχτυλίδι της Μάνας» από την διεύθυνση του κ. Μπούνικωφ και με τη σύμπραξη της Κας Νίνας Φωκά, της Κας Μ Καλφοπούλου κ.λ.π. καλλιτεχνών. Η χορωδία και τό Μπαλλέτο από μαθητρες του Έθνικού Ώδειου

Στά 1931 ξαναδόθηκε υπό τη διεύθυνση του κ. Μητροπούλου και με την άξέχαστη Κάιτη Άνδρεάδου για Μάνα, την Κα Καλφοπούλου, τόν Έπιτροπάκη, τό Μοσχονά, τό Βλάικο, πάλι από τό Έθνικό Ώδειο σε τέσσερες άλλες παραστάσεις.

Κατόπιν τό «Δαχτυλίδι της Μάνας» ξαναδόθηκε στα 1933 με την Έλένη Νικολαΐδου, τη Φαη Παπαναστασίου, τόν Άγγελόπουλο, τό Μοσχονά, τό Ζηρά, τό Μέλλο. Από τότε τα μάγια έσπασαν και τό «Δαχτυλίδι» έξετελέσθηκε σε μια σειρά από παραστάσεις που φτάσανε στις πενήντα στην Αθήνα, τόν Πειραιά τη Θεσσαλονίκη, την Αίγυπτο. Και τέλος τό Φλεβάρη του 1940 δόθηκε στη Volksoper του Βερολίνου με τη διεύθυνση του έξαιρετικού μαέστρου Κου Όρτμαν σε παραστάσεις που ξεπεράσανε σε τελειότητα έρμηνείας και έπιτυχίας τά πιο τολμηρά όνειρα του συνθέτη.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ

Ο ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΧΟΡΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΜΕΝΤΙ

Τοῦ κ. ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ

Στις 28 'Ιουνίου, τ' απόγεμα, ὁ θεατρικός καὶ φιλολογικός μας κόσμος ἔκαμαν τὸ καλλιτεχνικὸ μνημόσυνο τοῦ Παντελῆ Χόρν μετὰ μιὰ πυκνὴ κ' ἐκλεκτὴ συγκέντρωση στὸ θέατρο «Λυρικόν», ὅπου καὶ παίχτηκε μ' ἐπιτυχία τὸ «Μελτεμάκι», ἐν' ἀπὸ τὰ πιὸ ἄρτια καὶ πιὸ εὐχάριστα ἔργα του. Γιὰ τὸν συγγραφέα καὶ τὸν ἀνθρωπο μίλησαν ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Σπύρος Μελάς καὶ ὁ πρόεδρος τῆς «Ἐταιρείας Ἑλληνικῶν Θεατρικῶν Συγγραφέων» κ. Θ. Συναδινός. Εἰδικώτερα γιὰ τὸ «Μελτεμάκι» καὶ τὴν ἑλληνικὴν κομεντί ὁ κ. Πέτρος Χάρης. Εἶπε, ἄκομα, μερικὰ συγκινημένα λόγια ὁ κ. Ἐδμόνδος Φύρστ καὶ ὁ κ. Δημήτρης Χόρν ἀπάγγειλε δυὸ τραγουδιὰ τοῦ πατέρα του.

Ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Πέτρου Χάρη, ἑκτενέστερη καὶ κριτικώτερη, δημοσιεύεται ὀλόκληρη στίς σελίδες τοῦ «Νέου Πνεύματος», ποὺ συμμετέχει ἐστὶν ἐπὶ τὴν τιμητικὴν αὐτὴ ἐκδήλωση γιὰ τὸν ἀλησμόνητο Παντελῆ Χόρν.

Οἱ συνάδελφοι ποὺ μίλησαν πρὶν ἀπὸ μένα ἄς μοῦ συγχωρήσουν μιὰ τολμηρὴ σκέψη : τὸ ἀληθινὸ καλλιτεχνικὸ μνημόσυνο τοῦ Παντελῆ Χόρν δὲ γίνεται σήμερα. Ἀρχισε ἀπλῶς σήμερα, ἀλλὰ θὰ γίνεαι μεθαύριο τ' ἀπόγεμα, ὅταν ἀνοίξει ἡ ἀδύατα καὶ φανοῦν οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐπλάσε ὁ Παντελῆς Χόρν κ' ὅταν ἀπλωθεῖ σὲ ὅλο τὸ θέατρο ἢ μουσικὴ, ἢ ἀσύλληπτη, μὰ καὶ τόσο γόνιμη ἐπικοινωνία τῶν θεατῶν μετὰ τὴν σκέψη καὶ μετὰ τὴν εὐαισθησία του, μετὰ τὴν ἀνάλαφρη φιλοσοφικὴ του διάθεση, μετὰ τὴν ἀπεριόριστη συγκρατάβασή του γιὰ τὸν ἄνθρωπο, μετὰ τὸς ἡρεμοὺς καμηλοὺς του. Ὁ κ. Μελάς κ' ὁ κ. Συναδινός ἔκαμαν τὸ ἐγκώμιο τοῦ συγγραφέα καὶ τοῦ ἀνθρώπου, θερμὸ καὶ δικαιολογημένο. Μὰ τὸ ἐγκώμιο αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ εἰσαγωγὴ καὶ θὰ βγεῖ πάλι σωστός ὁ λόγος τοῦ Γάλλου αἰσθητικοῦ, ποὺ εἶπε ὅτι κάνουμε τὰ καλύτερα μνημόσυνα τῶν ποιητῶν ἀπαγγέλλοντας τὰ τραγουδιὰ τους καὶ τιμοῦμε θετικώτερα τοὺς λογοτέχνες διαβάζοντας τὰ βιβλία τους. Ἀλλὰ τὸ καλλιτεχνικὸ μνημόσυνο τοῦ Παντελῆ Χόρν ἔχει καὶ μιὰν ἰδιότητα ποὺ δίνει μιὰν εὐρύτερη χρησιμότητα. Μὲ τὸ «Μελτεμάκι» ποὺ θ' ἀρχίσει ἀπὸ μεθαύριο νὰ παίζεαι ἀπὸ τὸ θέατρο Μανωλίδου—Παππᾶ, δὲ θὰ κριθεῖ μόνο ἓνα ἔργο τοῦ Χόρν καὶ δὲ θὰ περάσει ἀπὸ τὴν σκληρὴν δοκιμασία τοῦ χρόνου,—μὴν ξεχνᾶμε ὅτι τὸ «Μελτεμάκι» πρωτοπαίχτηκε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1927 καὶ πρὸ πάντων σὲ μιὰν ἐποχὴ ποὺ διαφορετικὰ σκεπτόταν καὶ αἰσθάνονταν ἀπὸ τὴν σημερινή—δὲν θὰ κριθεῖ, λοιπὸν, ἓνα μόνο ἔργο. ἀλλὰ θὰ κάμει τὴν ἀπολογία του ἓνα ὀλόκληρο θεατρικὸ εἶδος ποὺ πολλοὶ τὸ ἀγαποῦν μὰ καὶ ἀρκετοὶ τὸ συζητοῦν ἀκόμα. Τὸ «Μελτεμάκι» χαρακτηρίστηκε κομεντί. Καὶ κανεὶς δὲν εἶχε ἀντίρρηση. Ὅτι ὁ συγγραφέας του, ποὺ φαίνεται πὼς εἶχε ἀδυναμία σ' αὐτὸ τὸ ἔργο του, ὅτι ὁ πρῶτος διδάξαντας, ποὺ κράτησαν τὸ παλιὸν τοῦ στὸν ἰδιαιτέρου ἐκείνο τόνο ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ κομεντί, ὅτι ἡ κριτικὴ ποὺ τοποθέτησε τὸ «Μελτεμάκι» στὸ εἶδος του καὶ δὲ ζήτησε περισσότερα ἀπ' ἑσὰ θὰ μπορούσε νὰ δώσει.

Ἄλλ' ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι ὅλο τὸ ζήτημα. Ἡ κομεντί, ποὺ στέκεται ἀνάμεσα στὸ δράμα καὶ τὴν κωμῶδια καὶ δὲ θέλει οὔτε τίς εὐθύνες τοῦ δραμα-

τικοῦ λόγου νὰ φορτωθεῖ οὔτε νὰ προχωρήσει στίς ἀξιώσεις καὶ στὰ διδάγματα τοῦ κωμικοῦ ἢ τοῦ σατυρικοῦ ποιητῆ, μὴ ὡς εἶναι ἓνας συμβιβασμὸς ἀπαράδεκτος, ὅπου ὑπάρχουν γνήσιες δημιουργικὲς δυνάμεις καὶ ὅπου μιὰ αὐστηρὴ αἰσθηματικὴ ἀγωγή κυβερνάει τὴν πνευματικὴ ζωὴ : Ὅταν μοῦ ἔκαμαν τὴν τιμητικὴν πρόσκληση νὰ προετοιμάσω τὸ κοινὸν τῶν παραστάσεων ποὺ ἀρχίζουν μεθαύριο μετὰ τὸ «Μελτεμάκι», μετὰ βρῆκαν διστακτικὸν ἀπάνω σὲ μερικὲς σκέψεις μου γιὰ τὰ μικρὰ ἔργα τέχνης καὶ τοὺς σκοποὺς ποὺ μπορούν νὰ ἐξυπηρετήσουν. Συγκέντρωσα τίς πιὸ ἀνόμοιες λογοτεχνικὲς προτιμήσεις μου, τολμούσα πηδήματα ἀπὸ κορυφὲς σὲ βουναλάκια καὶ σὲ ταπεινοὺς λοφίσκους, ἀπὸ ὑψηλὲς συγκινησιακὰ σὲ στοχασμοὺς ποὺ ἔχουν καθαρὰ τὰ γνωρίζματα μιὰς μόνο ἐποχῆς καὶ σὲ σιωπηλοὺς ρεμβασμοὺς ἀπὸ τὸν Αἰσχύλο στὸν Πιραντέλλο καὶ πιὸ κάτω ἀκόμα, ἀπὸ τὸν Μπαλζάκ, τὸν Ντίκενς καὶ τὸν Ντοστογιέφσκι, στὸν Ἀνατόλ Φράνς ἢ στὸν Ζὺλ Ρομαίν καὶ δὲν ἄργησα νὰ φτάσω σὲ μερικὰ συμπέρασματα ποὺ τὰ ὄνμασα ἀπολογία τῶν χαμηλῶν τόνων, ἀπολογία τῶν ἔργων μετὰ τίς συνηθισμένες, ἀνδρὶ μετὰ τίς ἰσχνὲς δυνάμεις. Καὶ τότε θυμήθηκα ἓνα φίλο μου ποὺ ἀγαποῦσε πολὺ τὸ λογοτεχνικὸ βιβλίον καὶ τὸ θέατρο καὶ μετὰ μεγάλη εὐκολία πάταγε τίς πνευματικὲς προλήψεις : θαυμαστός ὁ Αἰσχύλος, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Πλάτων, ὁ Σαίξπηρ, ὁ Ντάντε, ὁ Θερβάντες, ὁ Γκαίτε, ὁ Ντοστογιέφσκι, μοῦ ἔλεγε, ἀλλὰ πρέπει νὰ σοῦ ἐξομολογηθῶ τὴν ἀμαρτία μου : δὲν μπορῶ νὰ συναναστρέφομαι πάντα γίγαντες, θέλω νὰ νιώθω πλάι μου ἀνθρώπους μετὰ καινικὸ ἀνάστημα, ποὺ νὰ ἔχω τὸν τρόπο νὰ τοὺς φτάσω καὶ νὰ τοὺς περιεργασθῶ ἀπ' ὅλες τίς πλευρὰς. Κι' ὁ φίλος αὐτός τῆς λογοτεχνίας καὶ τοῦ θεάτρου δὲν ἦταν ὁ ὀλιγαρχικὸς, ὁ ψευδομορφωμένος, ὁ ἄνθρωπος τῆς λίγης καὶ τῆς φτηνῆς πνευματικῆς χαρᾶς. Ἦταν εὐλικρινής. Μόνο ποὺ δὲν ἔξερε νὰ κάμει πειστικὴ τὴν εὐλικρινεία του καὶ δὲν εἶχε τὸν τρόπο νὰ ἐξηγήσει τοὺς πόθους καὶ τίς προτιμήσεις του.

Διαφορετικὰ θὰ μοῦ ἔλεγε : Ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος στίς καθολικὲς, στίς αἰώνιες, στίς ἀναλλοιώτες ἐκδηλώσεις του. Κι' αὐτὸν μᾶς τὸν δίνουν τὰ μεγάλα κείμενα,—οἱ γίγαντες εἶναι ὁ χρόνος μετὰ σ' αὐτὰ τὰ κείμενα χωρὶς ἀρχὴ καὶ χωρὶς τέλος, ἀνυπόταχτος, ἀσυμβίβαστος, ἀκατάβλητος. Ὑπάρχει ὁ μῶς καὶ ἡ στιγμή, αὐτὴ ποὺ κλείνει μιὰ κρίσιμη ἀτομικὴ ἢ ὁμαδικὴ ψυχικὴ κατάσταση κ' ἐκείνη ποὺ παρουσιάζει μιὰ χαρακτηριστικὴ ὁμαλότητα, τὸ καθημερινὸ γεγονός ποὺ δὲν ἀντιπροσωπεύει ἴσως ἀκατάλυτες ἀλήθειες, ἀλλὰ παίρνει θέση στὸν ἡμεροδείχτη μιὰς ἐποχῆς καὶ μᾶς δίνει χρήσιμες πληροφορίες. Καὶ πρέπει νὰ μὴν ξεχνᾶμε ὅτι μπορεῖ μιὰ ἐποχὴ νὰ ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἀπουσία τῶν προνομιούχων ἀτόμων καὶ τῶν μεγάλων πράξεων, ποὺ διαμορφώνονται σιγά—σιγά σὲ αἰώνια καὶ πανανθρώπινα σύμβολα, δὲν αἰσθάνεται ὅμως ποτὲ τὴν ἑλλειψὴ τῆς στιγμῆς. Αὐτὴ εἶναι πάντα κοντὰ μᾶς καὶ πάντα ἔχει τὴν ἀξία της, σὲ ὅσο μικρὴ ἀχτίνα καὶ ἀν φτάνει ὁ παλμός της καὶ ὅσο γρήγορα καὶ ἀν σβήνει ἢ φλόγα της. Λεῖπουν οἱ γίγαντες, οἱ πρῶτες ἀφῆτηρες, οἱ μεγάλες ἐστίες τοῦ κόσμου : Ὑπάρχουν ὅμως πάντα οἱ μικρὲς φλόγες ποὺ κρατᾶνε σὲ θερμοκρασία ζωῆς τὸν κόσμο, τὸν συγκρατοῦν ἀπὸ μιὰ πτώση ἢ τὸν προετοιμάζουν γιὰ μιὰν ἀνοδο. Οἱ μικρὲς αὐτὲς φλόγες, οἱ λογοτεχνικὲς σελίδες καὶ τὰ θεατρικὰ ἔργα ποὺ κλείνουν καὶ συντηροῦν τὴν «στιγμὴν,

καὶ οἱ χαμηλοὶ τόνοι τοὺς ἔχουν πρόχειρη, εὐκολὴ καὶ πειστικὴ τὴν ἀπολογία τους. Καὶ ἡ ἀπολογία αὐτὴ εἶναι ὅτι χρειάζεται ἡ κομεντί γιὰ νὰ κερδίσει ὄσους τὴν δέχονται μετὰ δυσπιστία.

Ἀλλὰ ἡ κομεντί κερδίζει τὸν κριτὴ της καὶ μετὰ ἐπιχειρήματα ἀκόμα πιὸ πειστικά, ποὺ ἀναπηδοῦν ἀπὸ τὰ κείμενα της καὶ ἀνήκουν μόνο σ' αὐτήν. Θὰ σὰς ρωτήσω : Τί προτιμᾶτε : ἓνα συγγραφέα κ' ἓναν ἡθοποιὸ ποὺ κραυγάζουν καὶ δὲ λένε τίποτα, δηλαδή δὲ λένε τίποτα τὸ ἀξιόλογο, ἀλλὰ πληγώνουν τὸν ἀέρα μετὰ τίς φωνές τους, ἢ μιὰ ἡρεμὴ σκηναϊκὴ δράση ποὺ παρουσιάζει τὴν καθημερινὴν ζωὴ, τοῦλάχιστον μετὰ πολιτισμένον ἱρόπο ; Κι' αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ τρόπος, αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς, εἶναι τὸ μυστικὸ τῆς κομεντί ἀλλὰ καὶ ἡ ἀξία της, τὸ ἰδιαιτέρου γνώρισμά της ἀλλὰ καὶ ἡ βαθύτερη, ἢ ἀνεκτιμητὴ οὐσία της. Ὅσο δύσκολο εἶναι νὰ συναντήσεις στὴ ζωὴ ἓναν ἀληθινὰ πολιτισμένον ἄνθρωπο, ἄλλο τόσο σπάνιον εἶναι νὰ δεῖς στὸ θέατρο μιὰ πραγματικὴ κομεντί. Τὸ θεατρικὸ αὐτὸ εἶδος, περισσότερο κ' ἀπὸ τὴν τραγωδίαν, κ' ἀπὸ τὸ δράμα, κ' ἀπὸ τὴν κωμῶδιαν, κ' ἀπὸ τὴν φάρσα εἶναι καρπὸς τῆς ἐποχῆς του. Πρέπει νὰ φτάσει σὲ κάποια ὀριμότητα, σὲ κάποιον πολιτισμὸ ἢ κοινωνία, γιὰ νὰ μπορέσῃ ὁ θεατρικὸς συγγραφέας, τὸ προνομιούχο ἄτομο, νὰ ὑποτάξῃ τίς συγκινησιακὰς καὶ τίς σκέψεις του στὴν πειθαρχία, στὸ ἰδιαιτέρου κλίμα, θὰ ἔλεγα τῆς κομεντί.

Κι' ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῆ, τὸ «Μελτεμάκι» εἶναι ἓνας σταθμὸς. Μᾶς δίνει τὴν χρησιμὴ πληροφορία ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία τοῦ 1927 εἶχε κάμει μερικὰ βήματα πρὸς τὰ ἔμπροσ καὶ μᾶς προσφέρει ἀκόμα μιὰν ὑπηρεσία : μᾶς παρουσιάζει τὴν ποιητικὴν διάθεση τοῦ Χόρν, αἰσθητὴ καὶ ἀξιόλογη ἀπὸ τίς πρῶτες ἐμφανίσεις του, μᾶς τὴν παρουσιάζει κατασταλαγμένη, συντοφειμένη ἀπὸ μιὰ στοχαστικὴ θεώρηση τῶν ἐγκοσμίων καὶ ἰκανοποιημένη ἀπὸ τίς πραγματοποιήσεις της, ἀπὸ τοὺς γλυκοὺς, τοὺς ἡμεροῦς φθόγγους ποὺ πρόφερε. Καὶ δὲν ὑπάρχουν τὰ ἐσωτερικὰ μόνο καὶ ἀκαθόριστα γνώρισματα τῆς ποιητικῆς διάθεσης τοῦ Χόρν. Ἔχουμε καὶ μερικὰ ἐξωτερικὰ, μερικὰ ἀπὸ κείνα ποὺ μᾶς ἐξηγοῦν καλύτερα τὸ συγγραφέα καὶ τὸν ἄνθρωπο καὶ βοηθοῦν τὸν ἐρευνητὴ νὰ φτάσει σὲ πολὺτιμες διαπιστώσεις. Ὁ Χόρν ἔγραψε καὶ στίχους. Καὶ μερικὸ δὲν εἶναι καθόλου ἀδόκιμοι, δὲν εἶναι καθόλου συνηθισμένοι. Ἄκουστε αὐτοὺς τοὺς λίγους ποὺ θὰ μᾶς ἀπαγγείλει μετὰ μιὰν ἄλλη ζωντανὴ φωνή του ὁ ποιητὴς, μετὰ τὴν φωνὴν τοῦ κ. Δημήτρη Χόρν, τοῦ νεώτερου γιοῦ του, αὐτοὺς τοὺς στίχους ποὺ τοὺς ἐπιγράφει «Βρυκόλακες».

Ἦ σεις ποὺ μοῦ σκορπίσατε μετ' στὴν ἀνυπαρξία, τοῦ πόθου τ' ἀγαλίνωτου νιότης ὀρμητικῆς χαμένα ἐσεῖς βλαστάρια, ψυχῆς ἐσεῖς ἀγέννητες, φιλία σὲ Ντουλιανιέες καὶ σπορὲς σὲ βαλτονέριες, ποὺ κοάζουν βατράχοι, τοῦ σοκακιῶ γυναικάρια γιὰ τ' ἄνομα ξεσπάσματα, ὄνειρων ξεπεσμός.

Ἦ, τὸ ἱρανοὶ τὸ ὄνειρο τῶν εἰκοσὶ μου χρόνων καρποῦς ποὺ θὰ ἐπετάγῃ σὲ γόνιμα χωράφια, τί Σαῖκσπηρ, Ναπολιόντες, Αἰσχύλοι, Σοφοκλήδες, τὸν κόσμο θὰ γεμίζανε, τοῦ πόθου μου παιδιὰ ! Καὶ τώρα στὰ γεράματα ποὺ τ' ὄνειρό μου σβύνει, σὰ νᾶρχονται βρυκόλακες στὴ μαῦρη μοναξιά τ' ἀγέννητα κάτ' ἄπλαστα τοῦ ὄνειρου τὰ παιδιὰ (μου) νὰ μοῦ κρατοῦν στὸν ἔρημο λιγάκι συντροφιά.

Ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ χαρακτηριστικώτεροι στίχοι τοῦ Χόρν. Καὶ τώρα ποὺ θὰ τοὺς ἀκούσετε, ὄσοι ξέρετε τὸ ἔργο του στίς μεγάλες γραμμὲς του, θὰ φέρετε ὀλόκληρον μπροστὰ σας, μετὰ ἀκέραια τὴν

ψυχικὴ του διάθεση καὶ μετὰ ἀπροσποίητο τὸ ἦθος του. Ἄκουστε τὸ τραγοῦδι του, μετὰ τὸν τίτλο «Τὸ μαγαζὶ θὰ κλείσῃ» :

Ρεβέκα, φέρε τὰ τεφτέρια μας, γιὰτὶ ἦρθε ἡ ὥρα νὰ κλείσουμε τὸ μαγαζὶ τῶν ὀδωρῶν, τῶν θρήνων καὶ τῶν ὀλλίων χαρῶν, καὶ σὺν τὸν κάθε ἔμπορο καὶ σунετὸ Ἑβραῖο, τὸ πάρε καὶ τὸ δόσε, τὸ κάθε νταραβέρι μας ἄς βάλομε σὲ τάξη, γιὰτὶ πλακώνει ἡ νύχτα, τοῦ νόμου πιστὸς ὁ τηρητὴς μετὰ βιά τὸ φῶς θὰ (σβύσει)

καὶ τότε πῶς νὰ μπορέσουμε νὰ λογαριάσουμε τί μᾶς χρωστᾶνε πεινασμένοι φουκαράδες καὶ τί χρωστᾶνε ἐμεῖς σὲ Θεοὺς καὶ Σατανάδες. Ἄν σὺ στὸ Σαμουὴλ πούλησες τὴν πρᾶμᾶτια σου, κ' ἐγὼ ἀπ' τὴ Σάρα ἀγόρασα μεθυστικὸ κρασί, Ρεβέκα, πές τα, μὴ ντραπήσ. τὸ μαγαζὶ θὰ κλείσῃ ὁ ἓνας δὲ γελάστηκε ἀπ' τὸν ἄλλο, ἄς φιληθοῦμε θαρρετὰ οἱ δυὸ κοροϊδεμένοι. Καὶ σὺ τὰ πούλησες φτηνὰ κ' ἐγὼ τ' ἀγόρασα (ἀκριβὰ)

μᾶς πῆρε σβάρνα ἡ ζωὴ κ' ὄχι τὸ νιτερέσο, τὸ μαγαζὶ ἦταν γλέντι μας κ' ὁ μπεζαχτᾶς χαρὰ μας γι' αὐτὸ δὲ μᾶς σιμάρουνε... Τὰ Σάββατα στὴ Χάβρα, σὰ μπαίνουμε, χαμογελοῦν καὶ κρυφοψιθυρίζουν... κατάρες δίνουν μουσικὲς, θρηνεῖ καὶ δέρνεται ἡ Ραχήλ, πῶς μεῖς οἱ δυὸ ντροπιάζουμε τὸ γένος τοῦ Ἰσραήλ.

Αὐτὸς ὁ χαμηλὸς, ὁ ἐξομολογητικὸς τόνος ἐπικρατεῖ καὶ στὸ «Μελτεμάκι», ἐνισχυμένος ἀπὸ μιὰ τεχνικὴ ποὺ ἔφτασε κ' αὐτὴ σὲ ὀριμότητα, αὐτὸς ὁ τόνος ἐπικρατεῖ στὸ ἔργο ἀπὸ τὸν πρῶτον ὡς τὴν τελευταία του σκηνὴ καὶ τοῦ ἐξασφαλίζει αἰσθητὴ ἐνότητα ἀπάνω σ' ἓνα θέμα ποὺ ἔπρεπε νὰ τοῦ γίνεται σταθερὸ βᾶθρο κάποια δύναμη καὶ κάποια ἀδιάσπαστη διάθεση γιὰ νὰ μὴ σκορπιστεῖ σὲ ἀνόμοια κομματάκια. Ἐνας ἀπόστρατος ἀλλὰ νέος ἀκόμα ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ ζῆ μετὰ τὴ γυναῖκα του σ' ἓνα νηοὶ τοῦ Αἰγαίου καὶ πλήττει μετὰ σιὴν ἀκόμα μανθὴ εὐτυχία του. Ὅλα ἀφθονα, ὄλα ὀργανωμένα, ὄλα εὐκόλα, ὄλα ἡρεμα, ἀλλὰ καὶ ὄλα μετὰ σὲ μιὰ νάρκη καὶ μακρὰ ἀπὸ κάθε δραστηριότητα, ἀπὸ κάθε ἀνάεωση. Καὶ ἔαφικα φυσίει τὸ μελτεμάκι ποὺ θὰ φρεσκάρει τοὺς ἀκίητους ἀνθρώπους, θὰ τοὺς ζωντανέψῃ, ἀλλὰ καὶ δὲ θ' ἀργήσει νὰ τοὺς καθαρῖσει τὴ σκέψη καὶ νὰ τοὺς δώσει νὰ καταλάβουν ὅτι μόνο ὄνειρα μποροῦν νὰ κάνουν καὶ μόνο σ' αὐτὰ πρέπει νὰ περιορίζονται. Εἶναι μιὰ ὁμορφὴ καὶ ἀθῶα ἀνιψούλα αὐτὸ τὸ μελτεμάκι, ἓνα ἀπονήρευτο κορίτσι ποὺ ἔφυγε γιὰ λίγο ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ τίς καλόγριες καὶ στὸν ἀπόστρατο ἀλλὰ νέον ἀκόμα ναυτικὸ βρῖσκει ἓνα φίλο παρὰ ἓνα θεῖο. Τὸ μελτεμάκι ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ πολὺ. Ὁ θεῖος καὶ ἡ ἀνιψούλα, μιὰ φεγγαρόλουστη βραδιά, περνοῦν ἀπὸ τὸ ρεμβασμὸ τους σὲ κάποιες ἐνοχες ἐξομολογήσεις, περνοῦν ἀπὸ μιὰ δύσκολη, ἀπὸ μιὰν ἐπικίνδυνη κρίση, ὑποφέρουν, ἀλλὰ στὸ τέλος κατορθώνουν νὰ τὴν ὑπερνικήσουν. Ἡ μικρούλα φεύγει μετὰ τὸ πρῶτο βαπόρι ποὺ περνᾶει ἀπὸ τὸ νηοί, ὁ θεῖος γυρίζει στὴν ἡλικία του καὶ στὴ νάρκη του, ἡ θεία, ποὺ κατὰλαβε τὴν τελευταία στιγμή, συγχωρεῖ καὶ ὄλα πάλι βρῖσκουν τὸ ρυθμὸ τους. Τὸ μελτεμάκι ἦταν γιὰ λίγο, δὲν μποροῦσε νὰ κρατήσῃ ἄλλο, δὲν ἔπρεπε νὰ μένει περισσότερο. Ἀλλὰ καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ὑπάρχει τίποτα, ἀν μιὰ ἀληθινὴ ποιητικὴ διάθεση δὲν τὰ ἐθερμᾶνε ὄλα τὰ ἀκαθόριστα καὶ τὰ μπερδεμένα κ' ἀν μιὰ καλλιτεχνικὴ δὲν τοῦς ἔδινε θεατρικὴ μορφή. Ὁ Χόρν ἦταν ἄνισος θεατρικὸς συγγραφέας. Εἶχε μεγάλες ἐπιτυχίες καὶ ἀπροσδόκητες πτώσεις, καὶ δὲν ἔξερε πάντα, ὅταν ξεκίναγε,

ΜΙΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΤΟ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΟ ΒΩΜΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τῆς Δίδος ΕΛΣΑΣ ΒΕΡΓΗ

Μέσα στην ιστορία του πολιτισμοῦ, ἡ Ἀθήνα ὑψώνεται στὸ ἰδεώδες τοῦ ὄραίου, καὶ στὸ κορυφω-
μα τῆς ἀνθρώπινης σκέψης. Μιὰ γῆ εὐφορῆ καὶ δυ-
ναμικῆ δέχτηκε τοὺς πλούσιους σπόρους τῆς Ἀνατο-
λῆς, τοῦ Νότου καὶ τοῦ Βορρᾶ, τοὺς ἔθρησε σὰ
σπλάχνα τῆς, τοὺς ἀφομοίωσε ἐξαισία, καὶ φύτρωσε
καὶ θέρειψε ἀργότερα τὸ πλατύφυλλο δέντρο τοῦ
Ἑλληνικοῦ θαύματος. Ὁ Reinach σημειώνει κά-
που, πὼς ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς δίδαξε πρὶν ἀπὸ
χιλιάδες χρόνια τὰ τρία αὐτὰ ἀνεκτίμητα πράγματα:
τὴν ὀμορφιά, τὸ λόγο, καὶ τὴν λευτεριά. Ἐνα μεγάλο
«Πιστεύω» ἀνάδειξε τρεῖς αὐτὲς ἔννοιες σ' ἕνα σύμ-
πλεγμα ζωῆς, ἰδέας, καὶ τέχνης, ἡ πίστις στὴ δυναμι-
κότητα τῆς Ἑλληνικῆς ράτσας, κί' ἀκόμη μιὰ ἰδανικὴ
σύλληψη τῆς θείας ἀλήθειας. Σὲ μιὰ φυλὴ πλούσια
σὲ ἰδανικὰ καὶ ὀργανισμοὺς, δὲν μπορούσε καρὰ
νὰ στεριώσῃ βαθειὰ στὴν ὑπαρξή της ἡ ἔννοια τοῦ
θείου. Ὁ λαὸς αὐτὸς πίστεψε ὀλοκληρωτικὰ στὴν
ὑπεργήϊνη δύναμη ποὺ ἐκπροσωποῦσε γι' αὐτὸν
τὴν ἀπόλυτη ὀμορφιά καὶ τὴν ἐλάτρευσε μὲ πάθος.

Στὸ βωμὸ τῆς μεγάλης αὐτῆς θρησκείας, τὸ γυ-
ναικεῖο στοιχεῖο ὠρθώθηκε σὰν ἕνας παράγοντας γε-

ποῦ θὰ φτάσει καὶ πὼς θὰ φτάσει. ὅπως ὅλοι οἱ
τολμηροὶ καὶ ὅσοι φλέγονται ἀπὸ καημοὺς καὶ ἀνα-
ζητήσεις. Ἀλλὰ στὸ «Μελτεμάκι» ὠργάνωσε τὸν
ὄπλισμό του, δὲν τὸν ὑποχρέωσε νὰ κάμει ἐπικίν-
δυνα πειράματα, τὸν ἐναρμόνισε μὲ τὴν ψυχικὴ του
διάθεση. Ἐχει καὶ τὸ «Μελτεμάκι» κάποιες ἀδυνα-
μιες καὶ κάποια κενὰ, ἀλλὰ δὲν προκαλοῦν ἀπορίες,
δὲν χαλαρώνουν, οὔτε μιὰ στιγμή, τὴν δρᾶση. Τὸ
θεατρικὸ αὐτὸ ἔργο παρουσιάζει μιὰν ἰσορροπία
δυνάμεων, ποὺ τὴν χαίρεται ὁ θεατὴς καὶ τὴν ξεχω-
ρίζει σὰν πολῦτιμο ἀπόκτημα τὸ νεοελληνικὸ θέα-
τρο. Καὶ κάτι ἀκόμα: τὸ «Μελτεμάκι» δὲν εἶναι
μόνο ἀποτέλεσμα τεχνικῆς. Ἀπὸ τότε ποὺ γρά-
φτηκε, ἡ ἑλληνικὴ κομεντί ἔκαμε μερικὰ βήματα
πρὸς τὰ ἔμπροσθ κ' ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἐπιτυχίες. Ἀλ-
λὰ τὸν ποιητικὸ τόνο ποὺ χαρακτηρίζει τὸ «Μελτε-
μάκι», δὲν νομίζω νὰ τὸν ξαναβρῆκε. Ὁ Χόρν στὸ
ἔργο αὐτὸ δὲν εἶναι μόνο ὁ δεξιότεχνος. Εἶναι κί' ὁ
ποιητὴς. Κί' αὐτὸς μᾶς χρειάζεται, προπάντων αὐ-
τὸς.

Ὁ Παντελής Χόρν χάρισε ἕνα ὄρατο ἔργο στοὺς
θεατρόφιλους καὶ ἄφησε μιὰ ὑποθήκη στοὺς νεώτε-
ρους συγγραφεῖς. Καὶ ἡ ὑποθήκη αὐτὴ εἶναι πολὺ-
τιμη σὲ μιὰν ἐποχὴ ποὺ ὑπάρχει τόση προτίμηση
στὴν κομεντί ἀπὸ τὸ Κοινὸν κί' ἀπὸ τοὺς συγγρα-
φεῖς μᾶς. Τόπο στὸ δεξιότεχνον! ὑποστηρίζουν πολ-
λοὶ ὅταν μιλοῦν γιὰ τὴν κομεντί καὶ εἰδικώτερα γιὰ
τὴν ἑλληνικὴ κομεντί, ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμα μεγάλη
ἱστορία. Τόπο στὸν ποιητὴ! φωνάζει ὁ Παντελής
Χόρν. Κί' ἔχει τὴν ἐπιδοκιμασία καὶ τὰ χειροκροτή-
ματά μᾶς, τὰ χειροκροτήματα ὄλων ἐκείνων ποὺ θὰ
δοῦν τὸ «Μελτεμάκι».

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

νικώτερης καὶ βαθύτερης σημασίας.

Ἡ τέχνη, ἡ ἀποκαλυπτικότερη ἐκδήλωση τῆς ἐ-
ποχῆς ἐκείνης, — προσκύνημα καὶ λατρεία τοῦ θείου
μυστηρίου — στὴ γραμμὴ καὶ τὸ σχῆμα, στὸν ποιητι-
κὸ λόγο καὶ στὴ διατύπωση τῆς ἔννοιας, ἀποκαλύπτει
θριαμβευτικὴ καὶ τέλεια τὴ θηλυκὴ πλαστικότητα
καὶ χάρι ποὺ ἔρχεται νὰ συνταιριάσῃ καὶ νὰ ὀμορ-
φίη τὸ πάθος μὲ τὴν ἔκσταση, τὸν ἀνθρώπινο πόνο
μὲ τὴ θεία γαλήνη.

Μιὰ καὶ ἡ μικρὴ αὐτὴ ἐργασία θ' ἀσχοληθῆ μὲ
τὴ θέση τῆς γυναίκας σὲ πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ
ὄργανισμὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, μὲ τὴν ἰδιότητά μου: τῆς
ταπεινῆς θεραπευτικῆς τοῦ θεάτρου, τῆς τέχνης ποὺ
φύτρωσε καὶ ἀνθίσε στὴν ἱερὴ αὐτὴ γῆ, θὰ προσπα-
θῆσω μὲ τρεῖς μικρὲς μου δυνάμεις νὰ τὴν τοποθετή-
σω στὰ στενὰ πλαίσια ποὺ μοῦ ἐπιβάλλει ὁ χῶρος.

Τὰ δύο στοιχεῖα ποὺ δημιουργήσαν τὴν Ἑλλη-
νικὴ πραγματικότητα εἶναι ἀναμφισβήτητα, τὸ Δω-
ρικὸ καὶ τὸ Ἴωνικὸ στοιχεῖο. Τὸ πρῶτο, εὐγενικὸ καὶ
πρόσχαρο, γεμάτο ἀπὸ τὰ ξόμπλια καὶ τὰ τραγούδια
τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ δεύτερο, ἀδάμαστο καὶ τραγικὸ,
ποτισμένο ἀπ' τὴν τραχύτητα τῶν πολεμικῶν λαῶν
τοῦ βορρᾶ. Θί μπορούσε κανεὶς νὰ παραδεχθῆ πὼς
καὶ δὴ αὐτὰ στοιχεῖα ἀντιπροσωπεύουν μιὰ θηλυκὴ
καὶ μιὰ ἀνδρική φύση ποὺ ὕστερα ἀπὸ μιὰ θεό-
πνευστὴ ἐπαφὴ καὶ μιὰ τέλεια συμφωνία, γεννήθηκε
ἡ τελειότερη ἔκφραση τῆς φωτεινῆς σκέψης, κ' ἡ βα-
θύτερη καὶ τραγικώτερη συγκίνηση τοῦ πάθους. Στὸ
χῶρο τῆς Ἀκρόπολης, πόσο σοφὰ καὶ ἐμπνευσμένα
συνδυάζονται ἡ Δωρικὴ εὐστηρὴ γραμμὴ μὲ τὴν ἠδο-
νιστικὴ Ἴωνικὴ καμπυλότητα. Ἡ ἀόμη στὴν τρα-
γῶδια, πόσο τὸ λυρικὸ καὶ τὸ ἐπικὸ στοιχεῖο κορυ-
φώνονται συντροφευμένα στὴν πιὸ ἀθάνατη τελεό-
τητα. Παρ' ὅλα αὐτὰ, ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς θεω-
ρεῖται σύνολο ἀπὸ ἔργα ποὺ τιμοῦν τὴν πνευματικὴ
ἐνδραση αἰ τὸ δημιουργικὸ δαιμόνιο τοῦ ἀνδρός. Ἡ
γυναῖκα ἐπιβαρυνμένη ἀπὸ παλιὰ παράδοση, καὶ ἀκόμη
ἀπὸ μιὰ καταθλιπτικὴ καθιερωμένη ἀντίληψη γιὰ τὴ
θέση της μέσα στὴν κοινωνία, περιορίζονταν στὸ
στενὸ χῶρο τοῦ γυναικωνίτη τῆς, ἔχοντας γιὰ μοναδικὸ
τῆς ἰδανικὸ τὴν ἱερὴ ἀποστολὴ τῆς μητρότητας καὶ
τὴν τέλεια ἐκπροσώπηση τῆς σεμνότητος, τῆς συγκα-
τόβασης, τῆς νοικοκυρῶσύνης, τὰ μεγαλῆτερα καὶ πο-
λυτιμώτερα στολῖδια τῆς ὀμορφιάς καὶ τῆς θέσεως της.
Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ πίστεψε — καὶ πολὺ δίκαια — πὼς
ἡ ὀρθότητα τῆς ψυχῆς, ἡ δύναμη καὶ ἡ πνευματικὴ
ὕγεια, δὲν μπορούσαν νὰ φωλιάζουν σ' ἕνα ἄχαρο καὶ
κακοφτιαγμένον κορμί.

Περίμενε λοιπὸν καὶ ἀπαιτοῦσε ἀπ' τὴ μητέρα
αὐτὴ, ποὺ θὰ γεννοῦσε τὰ νέα βλαστάρια τῆς Ἑλλά-

δας, νὰ κληρονομήσῃ σ' αὐτὰ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ σω-
ματικὸ κάλλος, γιὰ νὰ μπορῆ ἀργότερα νὰ ἐμπιστευθῆ
σὲ γερῆς συνειδήσεις τὰ πεπρωμένα τῆς ἱστορίας της.
Ἡ μητέρα αὐτὴ ποὺ θυσίαζε τὸν ἑγωισμό της, τὴν
προσωπικὴ τῆς ἐλευθερία, ποὺ ἔπνιγε ὅλες τρεῖς ἀνησυ-
χίες καὶ τρεῖς ἀντιδράσεις τῆς, κλεισμένη πάντα στὰ
στενὰ σύνορα τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς ἀβουλίας, αἰσθα-
νόταν ἀσφαλῶς βαθύτατα μέσα τῆς τὸν μεγάλο προο-
ρισμὸ ποὺ τῆς ἔδιναν γιὰ σκοπὸ τῆς: νὰ γεννηθοῦν
χρηστοὶ πολῖτες μὲ γερὰ κί' ἀρμονικὰ σώματα.

Μὰ ἡ Ἀθήνα σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ γίνεται τὸ κέν-
τρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἔτσι ποὺ ὁ Περικλῆς νὰ τὴν
ὀνομάξῃ «Ἑλλὰς τῆς Ἑλλάδος», κατακλύζεται ἀπὸ
νέα φυλετικὰ ρεύματα, καινούργιες φιλοσοφικὲς συ-
στήματα, πρωτότυπες τεχνολογίες. Ἡ τέχνη ξαφνιά-
ζεται καὶ γοητεύεται ἀπ' τρεῖς καινούργιες ἐντυπώσεις.
Ἡ δημοκρατία, κάτω ἀπ' τὴν προσωπικότητα τοῦ
Περικλῆ, ἀνανεώνει τὰ ἰδανικὰ της, καὶ μαζί μ'
αὐτὰ δημιουργοῦνται καινούργιες κοινωνικὲς ἀ-
νάγκες. Σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴ, ὁ ἐται-
ρισμὸς παρουσιάζεται μὲ τὴν πιὸ ἰδανικὴ καὶ
πλατεῖα σημασία του. Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ τῆς κοινω-
νικῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων σχολιάστηκε πλατεῖα, καὶ
γνώμες διάφορες ἀντικρούονται πάνω στὸ ἠθικὸ βᾶ-
θρο ποὺ στηρίχθηκε ἡ δρᾶση ἐκείνων τῶν γυναικῶν
ποὺ ἔλαμπαν μὲ τὴν ὀμορφιά καὶ τὸ πνεῦμα τους,
καὶ ποὺ κατώρθωναν τόσο ἐμπειρία καὶ θαυμαστὰ νὰ
ἐπιδροῦν στὴ σκέψη τῶν κορυφῶν τῆς ἐποχῆς τους.
σὲ μιὰ περίοδο ποὺ ἡ γυναῖκα, ὅπως λέει ὁ Δημοσθέ-
νης, «ἦταν παθητικὴ καὶ νεροπαλὴ, καὶ μόλις τολμοῦ-
σε νὰ μιλήσῃ μὲ τὸν ἄντρα της».

Ἡ ἐξαιρετικὴ ἐκείνη φίλη ἢ συντροφίσα, ὅπως
πολλοὶ τὴν παραδέχονται, συγκέντρωνε γύρω της
κάθε διαλεχτὸν ἄντρα, ἔβρισκε κοντὰ της τὸν ἔρω-
τα, τὴν κατανόηση, τὴν ἐμπνευση, τὴν πνευματικὴ
συνδιαλλαγή, καὶ κάποτε τὴ σωστὴ κατεύθυνση — ὅ,τι
ἀκριβῶς τοῦ στεροῦσε τὸ δικὸ του οικογενειακὸ περι-
βάλλον. Ἡ αἴγλη καὶ ἡ συνήθεια τοῦ πράγματος,
δημιουργήσανε μιὰ παράδοση, ποὺ εἶχε συνέπλογο τὸ
σκάνδαλο τοῦ Περικλῆ ποὺ χωρίζει τὴ νόμιμη γυ-
ναῖκα του, γιὰ νὰ παντρευθῆ τὴν Ἀσπασία, τὴν
ἑταῖρα. Ἡ γοητεία αὐτὴ, ποὺ ἐξασκοῦσε τόσο εὐερ-
γετικὰ τὴν ἐπίδρασή της κί' ἀποκάλυπτε, περιορι-
σμένα ἀκόμη βέβαια, τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ δυ-
ναμικότητα τῆς γυναίκας μέσα ἀκριβῶς ἀπ' τὴ σα-
γήνη τῆς θηλυκότητος της, ἦταν ἕνα εἶδος τέχνης
φερμένης κυρίως ἀπ' τρεῖς Ἴωνικὲς πόλεις, ὅπου ἡ θέ-
ση τῆς γυναίκας ἦταν σὲ πολὺ ἀνώτερο ἐπίπεδο ἀπὸ
τὴ θέση της στὴν Ἀθήνα, καὶ ποὺ δὲν περιορίζον-
ταν μόνο στὸν ἐκλεπτυσμένον καλλωπισμὸ τοῦ κορμιοῦ,
μὰ γεννεύονταν καὶ σὲ μιὰ βαθύτερη πνευματικὴ
κατάρτιση καὶ, ἰδιαίτερα, στὴν κοινωνικὴ συμ-
περιφορὰ. Γιὰ τοῦτ' ἀκριβῶς τὴν ἰδιότητα ὁ
Λουκιανὸς μᾶς λέει πὼς ἡ ἑταῖρα ἔπρεπε «νὰ μὴν
κινεῖται ζωηρὰ, νὰ μὴ δείχνεται λαίμαργη στὸ φαί,
νὰ πίνῃ λίγο, καὶ νὰ φυλάγεται ἀπ' τρεῖς κακὰς γλώσσας.»
Κί' ὁ Δημοσθένης, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν ὁ Ἀθη-
ναῖος, ἐκτιμῶντας καὶ αὐτὸς τὴ θέση της μέσα στις

ἄλλες γυναῖκες, κάνει τὸ διαχωρισμὸ καὶ παραδέχεται
«πὼς τρεῖς μὲν ἑταῖρες τρεῖς ἔχουμε γιὰ τὴν ἡδονή, — ἔδω
φυσικὰ ἔννοεῖ τὴν ἡδονὴ μὲ τὴν πλατύτερη σημασία
της — τρεῖς παλλακίδες γιὰ νὰ μᾶς δουλεύουν, καὶ τρεῖς
νόμιμες γυναῖκες νὰ μᾶς δίνουν παιδιὰ γνήσια καὶ
νὰ μένουν πιστοὶ φύλακες τοῦ σπιτιοῦ». Ἄν μελε-
τήσῃ κανεὶς καλλιπῶς τὸ ζήτημα αὐτὸ τοῦ ἐταιρισμοῦ
καὶ τὸ ἀντιμετωπίσει μὲ τὴ σύγχρονη γνώση καὶ κρι-
ση, μπορεῖ νὰ παραδεχθῆ πὼς αὐτὴ ἡ μικρὴ γυναι-
κεῖα ὀμάδα στάθηκε τὸ πρῶτο στάδιο ἀπ' ὅπου ξεκί-
νησε κί' ἀναδείχθηκε ἀργότερα ἡ γυναικεῖα ἀτομικὴ
τητα, μὲ ὅλα της τὰ διάφορα καὶ ἐξώρα χαρακτηρι-
στικά. Τὸ πνεῦμα τοῦ πέμπτου αἰῶνα βρῆκε ἀμετρο-
ἔνδιαφέρον στὴ μελέτῃ τῆς γυναικεῖας φύσης, μὲ τρεῖς
ἀπειρες ἐνδόμυχες συναισθηματικὲς καὶ ψυχολογικὲς
τῆς ἀποχωρήσεις, τὴ λεπτὴ τῆς διορατικότητας καὶ κρι-
ση, τὴ χάρι τῆς γραμμῆς καὶ τῆς ἔκφρασης. Ἡ Τέ-
χνη υἱοθέτησε πρὸ ὀλοκληρωτικὰ τὸ στοιχεῖο αὐτὸ, σὰν
σῶμα καὶ σὰν ἰδέαν, καὶ πλάι στὴν ἀδρῆ καὶ αὐστηρὴ
ἔκφραση τοῦ ἰδεαλισμοῦ τὸ ἀφομοίωσε σὰν ἕνα συμ-
πλήρωμα γιὰ τὰ μεγάλα της κί' ἀσύγκριτα ἰδανικὰ.

Στὸ ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ θέατρο περιορισσότερο ἔ-
σως ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐκδήλωση τῆς τέχνης, θὰ δοῦμε
τὴ γυναῖκα ἀποκαλυπτικὴ καὶ ὀλοκληρωτικὴ νὰ
συναγωνίζεται πλάι στὸν ἀνδρικό δυναμισμό στὴν
ἔνταση τοῦ πάθους καὶ τῆς θέλησης, μὰ καὶ στὴ
σύλληψη καὶ ἐξυπηρέτηση τοῦ ἰδανικοῦ. Τὸ Διονυ-
σιακὸ αὐτὸ πνευματικὸ μεθύσι ποὺ γέννησε τὸν με-
γαλῆτερο θρίαμβο τῆς τέχνης τοῦ λόγου, σαλπίζοντας
πάνω ἀπ' τὰ χρόνια τρεῖς μεγάλες ἀλήθειες ποὺ δένουν
καὶ χωρίζουν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ Θεό, στάθηκε ἔ-
σως ὁ μοναδικὸς καὶ ἐξωριστὸς βωμὸς ποὺ λάτρευσε
ἡ σκέψη τὸ γυναικεῖο ψυχικὸ μεγαλεῖο ποὺ ἀρχίζει
καὶ φθάνει ἀπ' τὴ θυσία σὲν ἠρωτισμὸ, τὸν ἔρωτα
στὸ ἔγκλημα, τὴν προδοσία σὲν ἔξαγνισμό τὴν
στοργὴν στὴ φρικιαστικὴ ἐκδίκηση. Μιὰ κλίμακα τε-
ράστια σὲ τραγικὲς κατὰστροφὲς καὶ πάθη, ποὺ αὐ-
τὸς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς συνέλεξε μὲ βαθειὰ κατανόη-
ση καὶ θεϊκὴ ἐμπνευση, φτάνει στὴν ὀλοκληρωσὴ
γυναικῶν μορφῶν, ποὺ πότε δονοῦνται καὶ μα-
σιάζονται ἀπὸ γῆϊνη δδύνη, καὶ πότε κορυφώνων-
ται σὲ θεία γαλήνη καὶ ἔκσταση. Ὅπως σὲν Αἰ-
σχύλο τὸ πεπρωμένο ὀρίζει τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου,
ἔτσι καὶ τὸ αἶσμο βρῖσκειται πάντα ἀντιμέτωπο μὲ
τὴν ἀδυσώπητη καὶ ἀκαταμάχητη μοῖρα. Καὶ βλέ-
πουμε σὲν Προμηθεὴ τὴν «Ἰὼ» νὰ σέρνῃ στὴ ράχη
της, ἀθῶα καὶ ἀβουλή, τὴ θεία μανία ποὺ τὴν κατα-
τρέχει σὲ στεριὰς καὶ θάλασσας ἐκπροσωπώντας αὐτὴ
ἀκριβῶς τὴν ἀνθρώπινη θέληση, ἐκμηδενισμένη κά-
τω ἀπ' τὴν ἀνεξέλεγκτὴ βούληση τῆς εἰσαρμένης.
Μᾶς παρουσιάζεται ἀπ' τὴν ἄλλη μερὶ τῆς Κασσάν-
δρα, πλάσμα μυστηριακὸ καὶ διονυσιασμένον ἀπὸ μαν-
τικὴ ἔκσταση, νὰ στέκῃ πάνω ἀπ' τρεῖς ἀνθρώπινες
πράξεις σὰν ἀπεσταλμένος ἀγγελὸς τῆς θείας τιμο-
ρίας, ποὺ βαδίζει κατοπινὰ συνεπαρμένη καὶ ἔξαλη
στὸν ἴδιο τῆς ἀφανισμό, ἐκκληρώνοντας ἀδιαμαρ-
τύρητα τὸ ἀνώτερο καὶ σκληρὸ χρέος. Φτάνοντας
στὸ Σοφοκλῆ, ἔδω ποὺ ὁ ἀνθρώπος σπάει τὰ δεσμὰ
τῆς θείας βούλησης καὶ οἱ πράξεις του κατευθύνον-

ται σύμφωνα με μιὰ δικιά του εσώτερη μοίρα, η γυναικεία ηρωίδα πλησιάζει πλιότερο τὴν ἀλήθεια τῆς ζωῆς, ἰκανὴ νὰ δράσῃ ἀνόσια καὶ ἠρωϊκὰ, δυσανάλογα πολλές φορές μετὰ τὴ φύση τῆς καὶ τὶς δυνατότητές τῆς, μὰ πάντα παραδικτὰ καὶ δικαιωμένα, στὸ ὕψος τῆς ἀνώτερης ἠθικῆς ἔννοιας καὶ τῆς πνευματικῆς τῆς ἀνάτασης.

Ἡ Ἀντιγόνη, κυριευμένη δόλοψυχα ἀπ' τὸν ἀγῶνά της, θρηνεῖ τὰ νειῶτα τῆς ποῦ χάνει, τὸν ἥλιο καὶ τὴ χαρὰ ποῦ θὰ στερηθῆ· μὰ μπροστὰ στὸν θεῖο ἄγραφο νόμο εἶναι ἀποφασισμένη ἀμειράκλητα νὰ κατέβῃ στὸν Ἄδη σεμνὰ καὶ περήφανα, δείχνοντας ἔτσι πῶς ἔξερει νὰ πιστεύῃ καὶ ν' ἀγαπᾷ. Πόση τρυφεράδα, πόση στοργὴ γυναικείας ψυχῆς, μὰ καὶ πόση περηφάνεια καὶ ἠρωϊσμός. Ἐκφράζοντας ἐδῶ μιὰ προσωπικὴ μὴ γνῶμη, νομίζω πῶς ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς ἠρωϊδας αὐτῆς τοῦ Σοφοκλῆ ἀναδύονται ἡ ποιητικώτερη καὶ ἰδανικώτερη μορφή τῆς γυναικῆς ποῦ λάτρευσε ἡ ἐποχὴ αὐτῆ τῆς ὠραιοπάθειας καὶ τῆς ἐλευθέρης σκέψης. Καὶ ἂν δοῦμε ἀπὸ κοντὰ τὴν Ἡλέκτρα, σασίζουμε πραγματικὰ μπροστὰ στὴ δύναμὴ καὶ συνθετικὴ οὐτὴ φύση νὰ πάλλεται ἀπὸ ἀγάπη καὶ μῖσος, τυφλὴ μπροστὰ στὸ ἔξαλλο καὶ τραγικὸ πάθος τῆς, ποῦ ἔσπλᾳ πότε μετὰ λόγια βαρεὰ στὴ φόνισσα τοῦ Ἀγαμέμνονα, πότε μετὰ θρηνοσπαρακτικὸ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Ὀρέστη, καὶ τέλος μετὰ τὴν παράφορη χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση γιὰ τὸ θρίαμβο τῆς ἐκδίκησης. Μιὰ ἀνιούσα ἀπὸ πάθη καὶ συμφορῆς, ποῦ πᾶν ὅ αὐτὴ ἡ φιλοσοφικὴ καὶ ποιητικὴ μεγαλοφυΐα φώτισε τὴν ἀγέρωχη αὐτῆ γυναικεία ψυχὴ μετὰ τὴν δικιά της ἀκλόνητη πρωτοβουλία καὶ ἐνόραση! Καταλήγοντας στὸν Εὐριπίδη, ἐδῶ πιά ποῦ τὸ πάθος συγκρούεται ἀνήλεα μετὰ τὴ λογικὴ καὶ συντρίβει τὸν ἄνθρωπο στὴν τραγικὴ καὶ ἀνεπαρκῆ θωπὴ συμφορᾶ, φτάνουμε στὴν ὤμῃ καὶ σκληρῇ πραγματικότητῃ τῆς ζωῆς, ποῦ δημιουργεῖται ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς ἀτράνταχτους νόμους τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Οἱ ἀτράνταχτες συμφορῆς δὲν λυγίζουν ἐδῶ τὴν γυναικεία ψυχικὴ ἀντοχὴ· ἀσυγκράτητῃ καὶ παράφορη φτάνει στὴν ἔδρα τοῦ Δικαστή, γίνεται ὁ ἀνήλεος τιμωρός, καὶ στὸ τέλος συντρίβεται. Στὴ Φαίδρα πόσο ἀνάγλυφα καὶ ὀργανικὰ κατὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς τραγικῆς λύσης ἡ σύγκρουση τοῦ γυναικείου ἔρωτικῆς πάθους μετὰ τὴν ἀρετὴ, ἡ στὴν Ἐκάβῃ μετὰ πόση ὑποκρισία καὶ τέχνη ἡ πολυβαρῆ ἀνισμένη βασίλισσα τῆς Τροίας ἀπομονώνει τὸν Πολυμῆστορα, τὸ δολοφόνο τοῦ παιδιοῦ τῆς, καὶ τὸν τυφλώνει ἀπάνθρωπα συντροφευμένη ἀπὸ τὶς ἄλλες σκλάβες. Καὶ ἂν ψάξουμε νὰ ἰσοῦμε τὴν γυναῖκα στὶς «Βάκχες» ἀκοῦμε τὸν ἀνατριχιαστικώτερο θρηνο ποῦ ἀκούστηκε ποτὲ ἀπὸ γυναικεῖο ψυχικὸ σπαραγμὸ, σὺν ἡ Ἀγάθῃ ἀποκαλύπτει πῶς; ἀθελά τῆς σκότωσε τὸ παιδί τῆς μετὰ τὴ ἰδ.α τῆς τὰ χέρια.

Ἄν στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ποίηση καὶ γλυπτικὴ ἡ γυναῖκα ὠρθώθηκε σὺν ἑνα σύμβολο εὐγένειας, τρυφερότητας καὶ ὑπέρτατης ὠμορφιάς, στὴν ἑλληνικὴ τραγωδίᾳ ἔφτασε στὴν ὀλοκλήρωση τοῦ στοιχείου τῆς, μετὰ τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ τῆς ἀποκάλυψη.

Sully Prudhomme

ΤΟ ΡΑΓΙΣΜΕΝΟ ΒΑΖΟ

Τὸ βάζο, ὅπου τ' ἄνθος τοῦτο μαραμμένο γέρνει τώρα, τὸ χτύπησε κάποια βεντάλια. Ἀνάλαφρα τὸ χτύπημα εἶταν δοσμένο, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀκούστηκε κρότος κανένας.

Μὰ καὶ γλυκὰ ποῦ κρυφοχτύπησεν, ὥστόσο, τὸ ραγισμὰ του τὸ μικρὸ μέρα τὴ μέρα σιγά—σιγά προχώρησε βαθιὰ καὶ τόσο ποῦ χάραξε τὸ κρύσταλλο πέρα καὶ πέρα.

Καὶ στράγγισε σιγὰ τὸ δροσερὸ νερὸ του καὶ τὸ λουλούδι του μαράθηκε θλιμμένο. Κι ὅμως κανεὶς δὲν ἔνωσε τὸ μυστικὸ του... Μὴν τὸ γυλίζεις τώρα πιά, εἶναι ραγισμένο!

Ἔτσι καὶ χέρι ἀγαπητὸ συχνὰ τυχαίνει καθὼς ἀγγίζει τὴν καρδιά σου πληγώνει, κ' ὕστερα σκίζεται, ἡ φτωχὴ, πιά μόνη, καὶ τὸ λουλούδι τῆς ἀγάπης τῆς πεθαίνει.

Ἀνέγγιχτη αὐτὴ μπροστὰ στοὺς ἄλλους μένει, κι ὅμως κάθε στιγμὴ τὸν πόνο τῆς ν' ἀσφαίνει νιώθει βαθιὰ, κι ὄλο βαθιὰ, καὶ σιγοκλαίει... Μὴν τὴν γυλίζεις τώρα πιά, εἶναι ραγισμένη!

N. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Βουβάθηκε τὸ θέατρο, τὰ φῶτα ἔχουνε σβύσει. μὴτε ψυχὴ δὲν φαίνεται πᾶνω στὰ θεωρεῖα, Κι' ὡς σειέται φάντασμα χλωμό, κι' ἡ ἀδαῖα ποῦχε κλείσει (κλείσει πλίζει τὸ δράμα τῆς σιωπῆς, μπρὸς στὴν κενὴ πλατεῖα.

Σῶπασαν οἱ τραγουδιστὲς καὶ σῶπασε κ' ἡ λύρα· ἴσσοι ἀρλεκίνων τραγικῶν, ἀπ' τὴ σκηνὴ σβυστήκαν. Οἱ ἠθοποιοί, ποῦ ντύθηκαν γιὰ μιὰ στιγμὴ πορφύρα, τώρα ἀπ' τὰ παρασκήνια κουρελιασμένοι βγῆκαν.

Ἀλήθεια, κ' ἡ παράσταση φριχτὸ ποῦ πῆρε τέλος! Σὲ κάποιο δρόμο σκοτεινὸ, σὲνα στενὸ σοκάκι ὁ θεατρίνος, ποῦ λυμψε σὲ μιὰ στιγμὴ γιὰ Ὀθέλλος, τώρα περνᾷει τὶς βραδιὲς ἀλήτης στὸ παγκάκι.

MIX. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ

Στὸ Διονυσιακὸν αὐτὸ βωμὸ ἡ ποίηση, ἡ φιλοσοφία καὶ ὁ δραματικὸς παλμὸς ἐρεῦνησαν, κίνησαν, καὶ ἐξιδανίκευσαν τὴ γυναῖκα, δίνοντας φτερὰ στὴν κατοπινὴ ἐξέλιξη τῆς τέχνης, νὰ τὴν ἐκμεταλλεῖται καὶ νὰ τὴν μελετῆσει λεπτομερειακὰ, σὺν ἑνα παράγοντα πλούσιο καὶ δυναμικὸ, σὺν ἑμπεύση καὶ τῆ δημιουργία.

ΕΛΣΑ ΒΕΡΓΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Εἰς τὸ προηγούμενο φύλλο τοῦ «Νέου Πνεύματος» ἐδημοσιεύσαμε τὸ πρῶτο μέρος τῆς μελέτης τοῦ ἐκλεκτοῦ διανοουμένου καὶ γνωστοῦ Σολωμιστοῦ κ. Ν. Β. Τ. σχετικὰ μετὰ τὶς κριτικὰς καὶ ἐρμηνευτικὰς ἐκδόσεις ἑλλήνων συγγραφέων. Ὁ κ. Ν. Τ. προτείνει κριτικὴ καὶ ἐρμηνευτικὴ ἐκδοσι τῶν ἔργων τοῦ Ρήγα, τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Βιζυνοῦ κ. ἄ., τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μας (γενησίου, καὶ ξένου ἀπὸ ἀνάπλασι ἢ πλαστογραφία) κ. ἄ. Ζητεῖ ἀκόμη ὄχι τὴ γλωσσικὴ ἐρμηνεία (ποῦ κι' αὐτὴ τὴν δέχεται) ἀλλὰ καὶ τὴν πραγματικὴ καὶ αἰσθητικὴ. Γιὰ τούτῃ τὴν ἐργασία, νομίζει ὁ κ. Ν. Τ. ὅτι τῶρα τὰ πράγματα φαίνονται βελτιωμένα, ἂν καὶ ἀντὶ νὰ δίδονται εἰς τὸ Κοινὸν ἔργα πρώτης γραμμῆς ἐκδίδονται «ἐργίδια ὀγδόης σειράς». Καὶ καταλήγει: «Καὶ πῶς νὰ ἐπιδοσώμεν μ' αὐτὰ ἐπὶ τοῦ λουτοῦ μας καὶ ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ πολιτισμοῦ μας;» Διαβάστε τὴ συνέχεια :

Ἡ ἐνῶ δὲν ἔχομεν μιὰν κἂν ἀνόθευτον κριτικὴν ἐκδοσιν δημοτικῶν τραγουδιῶν (τοῦ ἀκριτοῦ κύκλου π.χ. Συναγωγῆν) τραγόμεθα μετὰ τὰς παραλλαγὰς διαφόρων διστίχων καὶ πανελληνίων ἀσμάτων. Οἱ λεξικογράφοι μας εἶναι οἱ μοναδικοὶ μας νεοελληνισταί. Πῶς νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν βαθυτέραν ἐρευναν τῆς οὐσίας ἢ πῶς νὰ ἐρευνήσουν μεθοδολογικὰ προβλήματα τῆς Νεωτάτης μας Φιλολογίας :

Παρήγορον ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως μοῦ φαίνεται ἐν σημεῖον: «Οἱ ἤρχισεν ἐγκαίρως ἡ βιβλιογραφικὴ συναγωγὴ τοῦ ὕλικου.» Ἦδη χάρις εἰς τὸν **Κατσίμπαλην** ἔχομεν π.χ. οὐ μόνον τὸν πίνακα τῶν ἔργων τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ στηριχθῆ ἡ μεγάλη ἐθνικὴ ἐκδοσις τοῦ ἔργου του, ἀλλὰ καὶ βιβλιογραφικὰς συναγωγὰς σχετικὰς μετὰ τὸν Παπαδιαμαντῆν, Κρυστάλλην, Θεοτόκην, Μητσάκην κἂ. πολλοὺς. Καὶ ἐγὼ ἔχω ἐτοίμην τρίτην καὶ ὀριστικὴν ἐκδοσιν (ἐκ πολλῶν χιλιάδων δελτίων μ' ἐπεξηγηματικὰ σημεῖωματα) τῆς Βιβλιογραφίας Σολωμοῦ, πρώτην μορφήν τῆς; ὁποίας ἐξέδωκα ἄλλοτε (1932—1934) μετὰ τοῦ ἀλησημονήτου συναδέλφου καὶ συνεργάτου μου Σόλωνος Π. Βογιατζάκη, καὶ περιμένω νὰ εὐρεθῆ τρόπος ἐκδόσεώς της. Τὸ ὅτι συχνὰ ὁ Γ. Βαλέτας ἢ ἄλλοι συμπληρώνουν ἢ διορθώνουν ἢ ἀμφισβητοῦν στοιχεῖα τῶν βιβλιογραφικῶν αὐτῶν καὶ τὰς διορθώσεις τούτου ἀμφισβητοῦν τρίτοι τινεὶ, δεικνύει πόσον κόπον καταβάλλουν καὶ οἱ συντάκται καὶ οἱ ἐπικριταὶ καὶ τὸν ζῆλον τῶν τελευταίων τούτων ἀνάλογον μετὰ τὴν εὐθύτητα των.

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι οἱ φιλόλογοί μας θὰ θεωρεῖται παραλλήλως πρὸς τὴν αἰσθητικὴν καλλιέργειαν καὶ τοὺς βοηθητικοὺς κλάδους τῆς ἐπιστήμης των. Βεβαίως διὰν θέλωμεν ν' ἀπολαύσωμεν αἰσθητικῶς θὰ διαβάσωμεν Ὀμηρον, Πλάτωνα, Σολωμόν, ἢ Δάντε, Σαίκτην, Γκαίτε, καὶ ὄχι Α. Μάτσην, Ἰούλιον Τυπάλλον, ἢ Γερ. Μαρκοράν, ἢ Ἄλλ' ἢ μοῖ-

ρα τῶν φιλολόγων, εἶναι ἡ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι παρὰ τὴν αἰσθητικὴν (τὴν φιλοσοφικὴν των δηλ. δὴ) καλλιέργειαν, νὰ εἶναι καὶ γραμματικοί, καὶ μετρικοί, καὶ βιβλιογράφοι, καὶ ἱστορικοί, καὶ ἐκδόται ἡσόνων κειμένων καὶ σχολιασταὶ μετὰ τῶν προερχομένων ἀπὸ μικροτέρους; καλὰ οὐς. Καὶ τὴν μοῖραν αὐτὴν πρέπει νὰ τὴν ὑπηρετοῦν, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ κυριώτερον μέσον νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους των, προάγοντες τὴν γνῶσιν καὶ διαμορφώνοντες τὰς μεθόδους; μετὰ τὰς ὁποίας θὰ φθάσωμεν εἰς ἀσφαλέστερα συμπεράσματα. Καὶ ὡς πρότυπον ἂς ἔχουν τὰς ἐργασίας ποῦ γίνονται παραλλήλως εἰς τὰς κλασσικὰς φιλολογίας καὶ εἰς τὰς συγχρόνους Εὐρωπαϊκάς.

Διὰ νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἐκδοσιν—κριτικὴν ἐκδοσιν κυρίως—τῶν κειμένων μας, δὲν ἀρκεῖ ἡ καλὴ διάθεσις τῶν λογίων μας καὶ ἡ ὑπαρξις βιβλιογράφων. Ὑπάρχουν καὶ μερικὰ ἀναγκαῖα προϋποθέσεις, ὅπως :

- 1) Ἡ δυνατότης νὰ συγκεντρωθῆ ἡ παράδοσις τῶν κειμένων καὶ νὰ μελετηθῆ. Ἡ παράδοσις αὐτὴ μπορεῖ νὰ εἶναι α) χειρόγραφος μόνον (προκειμένου κυρίως περὶ ἀνεκδότων), β) ἐντυπος μόνον, καὶ τὰ ἐντυπα αὐτὰ νὰ ὀφείλωνται εἰς τὸν συγγραφέα ἢ εἰς τοὺς μετὰ θάνατον ἐκδότας του καὶ γ) μεικτὴ δηλαδὴ ἐν μέρει ἐντυπος, ἐν μέρει χειρόγραφος.

Οὕτω διὰ νὰ ἐκδοθοῦν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Κοραῆ θὰ ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὄλαι αἱ σωζόμεναι αὐτόγραφοι ἐπιστολαὶ του ἢ ἄλλα αὐθεντικὰ χειρόγραφα (ἀντίγραφα πρωτοτύπων) καὶ παραλλήλως ὄλαι τὰ ἐντυπα νὰ εὐρεθοῦν ὅπου ἔχουν κατοχωρηθῆ ἐπιστολαί. Χρειάζεται δηλαδὴ παρὰ τὴν βιβλιογραφίαν τῶν ἐντύλων ἐκδόσεων, πίναξ τῶν χειρόγραφων καὶ δυνατότης νὰ εὐρῆ ὁ ἐκδότης καὶ τὰ ἐντυπα ὄλαι καὶ τὰ χειρόγραφα. Τούτο προαπαιτεῖ τὴν συγκέντρωσιν εἰς ἀρχεῖα καὶ βιβλιοθήκας τῶν ἀνοικαίων διὰ μιᾶν ἐκδοσιν, ποῦ ὑλοτυπωθῶ; μόνον ἔχει γίνεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα (εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηῶν π.χ. εὐρίσκονται χειρόγραφα τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Σολωμοῦ, ἄλλα χειρόγραφα τοῦ Κοραῆ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Χίου, ἄλλα χειρόγραφα τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὴν Στοὰν Ζακύνθου καὶ τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην Ἀθηνῶν) Καὶ πρέπει νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι θὰ προχωρήσωμεν καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ κάποτε.

2) Ἡ ὑπαρξις ὀργανωμένης Νεοελληνικῆς Ἐπιστήμης μετὰ ἰδίους σκοπούς, μετὰ ἰδίας μεθόδους καὶ τάσεις, καὶ ἡ καταπολέμησις κάθε ἐρασιτεχνικῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὸ ἔργον τοῦ φιλόλογου ἀπὸ προχείρους δημοσιογράφων καὶ ψευδοαισθητικῶν κριτικῶν ἢ φιλολόγων εἰδικωμένων εἰς τὰ ἑλληνικὰ, Βυζαντινὰ ἢ Λατινικὰ, οἱ ὁποιοὶ εἰσπηδοῦν εἰς τὰ Νέα καὶ τὰ προστατεύουν ἢ τὰ προάγουν, ὡς ἐν παρόργῳ. Τὶ γίνεται ἐν προκειμένῳ εἰς τὸν τόπον μας δὲν θέλω

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΜΙΧΑΗΛ ΡΟΔΑ : Μορφές του Θεάτρου. — ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ : Κρίσιμη Ώρα. Σελίδες ρεμβασμού και περιουλογής. Στολβία Σπύρου Βασιλείου. — ΣΠΥΡΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ : Η έπιστροφή του Λόωτου. Διηγήματα.

Χρόνια περίμεναν οι ξεχασμένοι αγωνιστές του έλληνικού θεάτρου κείνο που θα τους σήκωνε την ταφόπετρα της λησμονιάς και θα δειχνε πάλι την πρωτοπορικότητά τους στο έλληικό κοινό. Βέβαια είχαν γραφεί για τούτους πολλὰ, δὼ κι' εκεί. Κάπου κάπου δημοσιεύοντανε καμπάνιες και σημειώματα, πάνω στη δράση τους. Μὰ ὁ ένας κι' ὁ διαλεχτός, πού δὲ θάδινε μόνο Ιστορία—γιατί τούτη γράφεται χρόνια ἀπὸ τὸ σεβαστὸ μου πρόεδρο και σημερινὸ γενικό διευθυντὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου κ. Νίκο Λάσκαρη— ὁ ένας και διαλεχτός πού, μαζί με τὴν συγκέντρωση τῶν πληροφοριακῶν στοιχείων, θάβγαζε ἀπὸ τὴ λησμονιά, εἶπαμε, τίς μεγάλες προσωπικότητες τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου, και θὰ τίς παρουσιάσει, ζεν δλοκληρωμένες, σὲ μεγάλο, κύκλο τῆς καλλιτεχνικῆς τους ζωῆς, ἔλειπε. Δὲν ἔλειπε δηλαδή, γιατί ἀνάμεσα τους ἔζησε και θυσίασεν ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς του, μὰ δὲν εἶχε φανεῖ με τέτοια ἔργασια σ' ἕναῖο σύνολο, ὁ ἀγαπητὸς συνάδελφος, ὁ παραστάτης τοῦ θεάτρου, ὁ ἐργάτης του, ὁ Μηχάλης Ροδάς. Τὸ τελευταῖο του βιβλίο : «Μορφές τοῦ Θεάτρου», εἶναι μίᾳ ἀρχὴ τῆς μεγάλης τούτης ἔργασίας του. Ἐξ ἡμορφῆς και στουλοβάτες μὰς δίδει μ' αὐτὸ : τὸν Εὐάγγελο Παντόπουλο, τὸ Νίκο τὸ Μέγγουλα, τὸ Γιάννη Παπαγιάννη, τὸν Κωνσταντῖνο Χρηστίμανο, τὸν ἀξέχαστο συνάδελφὸ μας Φῶτο Πολίτη και τὸν προσφιλὴ μου Νίκο Λάσκαρη. Κάθε μίᾳ ἀπὸ τούτες τίς προσωπικότητες, εἶναι ἀλλοιώτικες στίς θεατρικὲς ἐπιδιώξεις, ἀντιπροσωπεύουν ἄλλη ἐποχὴ κάθε μίᾳ και προχωροῦν σ' ἄλλο δρόμο. Μὰ ἡ προσπάθειά τους εἶταν μίᾳ και μόνη: Νὰ σταθεῖ τὸ θέατρο ψηλότερα, νὰ κατανοηθεῖ, ν' ἀγαπηθεῖ ἀπὸ τὸν πολὺ κόσμο. Ἡ διαφοροτικὲς προσπάθειες τούτων τῶν ἑξῆ ἀγωνιστῶν τοῦ θεάτρου σὲ τοῦτο ἀπέβλεψαν. Κι' εἶναι γιὰ τοῦτο ἀξιοπρόσεχτη ἡ προσπάθεια τοῦ κ. Ροδά και πρέπει νὰ τὴν ἀγκαλιάζει δλο τὸ φιλότεχνο κοινὸ μ' ἀγάπη.

νὰ εἶπω, ἄς ἴδουν οἱ δυνάμεις και ἄς κρίνουν τούτους ἐργαζομένους ἐκ τῶν ἔργων τῶν.

Υπὸ τὰς γενικὰς αὐτὰς και συντόμους κρίσεις, πρέπει νὰ ἐξετάζονται αἱ ἐκδόσεις, αἱ ἔχουσαι ἀξιώσεις κριτικῆς ἐκδόσεως, ὅπως τὸν τελευταῖον καιρὸν ἐξεδόθη ἡ «Χριστίνα», θεατρικὸν ἔργον τοῦ Ἰω. Ζαμπέλιου, (Κριτικὴ ἔκδοσις Ἰω. Σιδέρη. Ἐκδότης Παῦλο, Δρανθᾶκη), ἡ ἐρμηνευτικῆς ἐκδόσεως, ὅπως τὰ «Σονέτα» τοῦ Λορέντζου Μιτρήλη, (μὲ ἰσαγωγή και σχόλια Γερ. Σταταλά Ἐκδοτικὸς Οἶκος Πέτρος Δημητράκος Α. Ε.).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Σ. Ν. Π.— Λυπούμεθα γιατί δὲν μπορούμε νὰ διαθέσουμε τόσα χῶρο, ὅσο ἀπαιτοῦν οἱ δύο πολυτιμες ἐργασίες τοῦ κ. Ν. Τ., πού ἀναφέρονται σὲ τὰ δύο αὐτὰ βιβλία. Ἡ ἔκδοσις, ἀπὸ δὼ κ' ὕστερα, σὺνεχῶν φύλλον τοῦ «Ν. Πνεύματος» ἀφιερωμένων σὲ Πειραιᾶ και σ' ἄλλα πνευματικὰ μας κέντρα, μὰς περιορίζει δλότελα τὸ χῶρο πού διαθέτουμε. Ἄν, ἀργότερα, δὲν δημοσιεύσει ὁ ἐκλεκτὸς διανοούμενος σ' ἄλλο περιοδικὸ τὴν ἔργασία του αὐτῆ, θὰ εἴμαστε εὐτυχεῖς νὰ τὴν καταχωρίσουμε στίς στίγες μας.

Ἡ «Κρίσιμη Ώρα» εἶναι τὸ δεύτερο βιβλίο, πού μὰς ἔδωσεν ὁ κ. Πέτρος Χάρης, τὸν περασμένο μῆνα. Σελίδες ρεμβασμοῦ και περιουλογῆς τίς χαρακτηρίζει ὁ συγγραφέας. Κι' εἶναι, Πέντε κομμάτια ἔχει τούτη ἡ συλλογὴ : Τὴν Κρίσιμη Ώρα, Τὸς Νέους Προσανατολισμούς, Τὸς Θαυματοποιούς. Τὸ ἕνα Ἄνοιχτὸ Παράθυρο και τὸ Παλιὸς και νέος διάλογος. Ἡ «Κρίσιμη Ώρα» εἶναι ἕνα δοκίμιο γραμμένο πάνω στίς στιγμὲς πού περνάμε. Θὰ χρειάζονταν πολλές σελίδες τοῦ «Ν. Π.» γιὰ ν' ἀναπτύξουμε, ν' ἀναλύσουμε, νὰ κάμουμε τὸν ἀναγνώστη νὰ αἰσθανθεῖ τὸ ἴδιο με μὰς, σὺν διαβάσει με τὸ κομμάτι τούτο. Παρακολουθεῖτε πὼς κυττάζει ὁ συγγραφέας τὸ παρελθόν και πὼς βλέπει τὸ μέλλον. Γράφει : «Τώρα πού στέκω σὲ κα τῶφλι μίᾳς ἄλλης ζωῆς, νιώθω περισσότερο τὴν ἔλλειψή του (τοῦ λυρισμοῦ). Ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι γιὰ νὰ πηδήσουμε ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλλον κόσμο, ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλλον αἰῶνα. Μὰ κανένας δὲν εἶναι σίγουρος γιὰ τὸ πῆδημά του. Ὅταν λείπει ἡ δεκτικότητα, ἡ τελευταία μορφή τοῦ λυρισμοῦ, ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου πού γινώρισε πολὺ κ' ἔχει τὸν πόθο νὰ γνωρίσει ἀκόμη περισσότερο και ἡ διάθεσις τοῦ ἀτόμου πού εἶναι προετοιμασμένο νὰ αἰσθανθεῖ και νὰ ἐκτιμήσει τὴν ὡμορφιὰ ἐνὸς κόσμου, πού γεννιέται γύρω του...» Και σὲ τέλος : «Αἰσθάνομαι τὸ χρέος νὰ προσγειωθῶ στὴν κρίσιμη ὥρα πού ὀρίζει τὴ μοῖρα μας. Ἄλλ' ἀμέσως βλέπω ὅτι ὁ ρεμβασμὸς μου δὲν εἶναι ἀπάνω ἀπὸ τὸ ἀνάστημα τῶν ἀνθρώπων, πού ἀναπνέουν και κινουῦνται γύρω μου. Ἄν ἔμενε πολὺ στὴ λογοτεχνία μας ὁ λυρικὸς ἀνθρώπος, θὰ βάζιζε σὲ ἴδιο ἔδαφος μ' ἑμὰς. Κι' ἂν καμιά φορὰ μὰς θυμηθεῖ δὲ θὰ μὰς σηκῶσει σὲ σύννεφα. Ὁ λυρικὸς ἀνθρώπος εἶναι ἕνας θεὸς πού ἀγαπάει τὴ γῆ περισσότερο ἀπὸ τὸν οὐρανοῦς και μένει σ' αὐτῆ».

Οἱ «Νέοι Προσανατολισμοί» εἶναι μίᾳ μελέτη πού, ὅπως, λέει ὁ συγγραφέας, γράφτηκε σὲ 1938 στὴν ἐορτασμὸ τῶν πενήντα χρόνων τοῦ δημοτικισμοῦ. Ἐξετάζει πλατεῖα τὸ γλωσσικὸ κίνημα, θυμάται πολὺ τὸν Ψυχάρη, τὸ «Ταξίδι» του, τὸς ἄλλους ἀγωνιστὲς και καταλήγει, ζητώντας «νὰ γινεῖ ὁ δημοτικισμὸς κήρυγμα ἐπιστροφῆς στὸν ποιητικὸ λόγο και ἀφειτηρία αἰσθητικῆς ἀγωγῆς. Ἀπὸ και — τούτσι— θὰ ξεκινήσει γιὰ τὴν τελικὴ νίκη...»

Δὲν ἔχει ἄδικο· ἔχει πολὺ δίκιο ὁ κ. Χάρης, ζητώντας τούτα. Πραγματικὰ, ἡ κοινὴ συνείδησις περιμένει τὸ δημοτικισμὸ, ἀγνὸ, ἀδιαίρετο, δύναμη δημιουργικὴ, ὄχι αἴρεσις φιλολογικὴ.

Γενικὰ : ἡ «Κρίσιμη Ώρα» — δλο τοῦτο τὸ βιβλίο, ὅπως και τὰ κατοπινα δοκίμια, πού ὁ χῶρος δὲν μὸς ἐπαρκεῖ γιὰ νὰ προχωρήσω — εἶναι ἀπὸ κείνα πού χρειάζονται στὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία. Πολύτιμο κι' εὐκολονόητο εἶναι ἕνα ἀκόμη ἀπὸ τὰ μεγάλα προσόντα τοῦ ὄριμου συγγραφέα, ὅπως μὰς παρουσιάστηκε και σὲ «Μακρινὸ Κόσμο» πού τὸν σχολιάσαμε σὲ προηγούμενο φύλλο μας. Ἐτοῖ νὰ και νέο δοκίμιο τῆς «Κρίσιμης Ώρας», πού ξεχωρίζει χτυπητὰ ἀπὸ ὅμοιες ἄλλες φειτινὲς ἐκδόσεις τοῦ εἰδους τούτου.

Ο κ. Σπύρος Παναγιωτόπουλος, ὁ ποιητὴς τῶν ἀλησμόνητων «Ματσοραλιῶν» και τῆς ἐφετινῆς ποιητικῆς συλλογῆς «Νυχτερινὸς Διαβατὴς» — πού ἔκαμε δύο ἐκδόσεις μέσα ἀρὲς τρεῖς μῆνες — μὰς ἔδωσε με τὸν τίτλο : «Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ἀσώτου», σ' ἕνα κομψὸ τόμο, δεκαπέντε διηγήματα, πού μὰς φανερώνουν τὴν τελευταία ἔκφρασις τῆς τέχνης τοῦ συγγραφέα σὲ πεζὸ.

Στὰ διηγήματα τούτα ὁ συγγραφέας δείχνει ὅλη τὴ νοσταλγικότητα γιὰ τὸ χαμένο παρελθόν, δλάκερη τὴν ἀνθρώπινη εὐαίσθησις του. Ἡ φράσις του καλὰ δουλεμένη, ἡ ἀφήγησις στρωτὴ, ὁ παλμὸς θερ-

μὸς, συγκινοῦν τὸν ἀναγνώστη και τὸν κρατοῦν ὡς τὴν τελευταία στιγμὴ δικὸ τους. Ὁ κόσμος πού περιγράφεται μέσα σὲ τούτα τὰ διηγήματα, δὲν ἀνήκει σὲ μίᾳ τάξει, δὲν κινιέται στενὰ σ' ἕνα και μόνο πλάνο, μὰ πλαταίνει, υπαίνει σ' ὅλες τῆς ζωῆς τίς σκάλες και τίς ἐναντιότητες, πού τὴν περιγράφει και τὴ ζωγραφίζει με τέχνη.

Γιὰ τὴν «Ἐπιστροφή τοῦ Ἀσώτου» — τὸ πρῶτο διηγημα τὴ συλλογῆς — πρέπει ν' ἀσχοληθοῦμε ἰδιαίτερα γιὰτί συγκεντρώνει πολλὰ προσόντα βαθειᾶς παρατήρησις, ψυχολογικῆς ἀνάλυσις. Μὰ χῶρια ἀπὸ τούτο, τὸν θέμα του εἶναι παναθρώπινο. Εἶναι τ' ἀγχομαχητὸ τῆς πληγωμένης υπαίθρου, πού χάνει κάθε ὄρα τὸ αἶμα τῆς — τὰ παιδιὰ τῆς — πού τὸ στραγίζουν ἡ μεγάλες και μικρὲς πολιτείες. Ὁ Ἄντρ' ἔλντ μὰς τὸδῶσε σ' ἕνα ἀριστουργηματικὸ τοῦ διηγήμα. Ὁ μεγάλος ἀδερφός, πού κακοτύχησε σὲ Παρίσι, γυρίζει στὴν ἐπαρχία του και διηγῆται σὲ μὲ μικρότερο ἀδερφὸ του τίς λεπτομέρειες τῆς τρομερῆς καταβάθρας πού καταπίνει ὁ, τι ζωντανὸ, δροσερὸ, ἀγνὸ, ἔχει ἡ ἐπαρχία. Μὰ ἡ λεπτομέρειες τῆς ζωῆς τῆς μεγαλοῦπολης π' ἀκούει ὁ μικρός — ἄς εἶνε τόσο μαῦρα ζωγραφισμένη ἀπὸ ὃν παθὸ ἀδερφὸ — τὸν τραβοῦν τόσα ἀκαταμάχητα, πού ἕνα βράδου γυρίζοντας ὁ μεγάλος σπίτι, βέβαιος πὼς ἔπεισε τὸ μικρὸ νὰ μὴ ξανασκεφθεῖ τὸ Παρίσι, δὲν τὸν βλέπει. Ἡ ὥρα περνᾷ, ἡ ἀνησυχίς φουντώνου — τί νάγινε ὁ νέος ; Τὸ σκάσει γιὰ τὸ Παρίσι ! Τὸν ἔσπρωξεν ἡ διήγησις τοῦ μεγάλου. Ὁ Ζολά, κι' ἕνα πλῆθος ἄλλων συγγραφέων μεγάλων, τὸ χειρίζονται πολλές φορές. Δημοσιογραφικὰ, σ' ὅλες τίς χῶρες τοῦ κόσμου, ἔδωσε ὑπέροχες καμπάνιες. Τὸ ἴδιο και στὴν Ἑλλάδα. Ὁ ὕποφαινόμενος, πού ἡ ἐπαρχία κι' ἡ γῆ μ' ἀπασόλησαν στὴ δημοσιογραφικὴ μου ζωὴ κατὰ πολλὰ, ἔχω γράψει στίγες δλάκερες. Και τὸσο ὁ ἀγῶνας κατὰ τοῦ οὐρμπατισμοῦ με τραβᾷ, πού και σὲ τὸ βιβλίο ἔμου πού βγάζω τοῦτο τὸν μῆνα, στίς «Ἱστορίες ἀπὸ τὴν Κρήτη», ἔχω μίᾳ σχετικὴ ἡθογραφή μὲ τὸν τίτλο : «Κακοῦργες Πολιτείες».

Τοῦτο τὸ αἰώνιο θέμα, μὰ και πάντα νέο, σὺν τὸ κακὸ τῆς ἀστειφιλίας δὲ σταματᾷ, μὰς παρουσιάζει ὁ συγγραφέας τῆς «Ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀσώτου» σ' αὐτὸ τοῦ διηγήμα. Ὁ νεαρός γιὸς τοῦ χτηματία, πούχε μπλέξει σὲ πλοκάμια τοῦ διαβάματος τῶν δῶν γράφουν οἱ πρωτεουσιάνοι λογοτέχνες κι' ἀρχίζει κι' αὐτὸς νὰ μωτζουρώνει χαρτιά, κατορθώνει. Μὲ τὰ μέσα πού διαθέτει, νὰ τὸν πάρει ὁ ἰδιοκτήτης — συμπολίτης του — μίᾳς ἀθηνιώτικης ἴφῃ μερίδας, συντάκτη. Μὰ ἔχει δυὸ κακοτυχίες : Νὰ μὴν ἔχει γεννηθεῖ γιὰ δημοσιογράφος κ' ἡ ἐφημερίδα νὰ κλείσει σὲ στερνά. Μόνος κι' ἔρημος, δίχως και τὰ λίγα κατοστάρικα πού τοῦ δίδει ὁ λογιστὴς τοῦ «Λόγου» δὲν ἔγινε και δουλειὰ δὲ βρίσκει — παρὰ τὴν ἐπιστροφή σὲ χωριὸ. Και φεύγει. Εἶν' ἀλήθεια πὼς ντρέπεται περισσότερο παρὰ φοβᾶται ν' ἀντικρούσει τὸν πατέρα του, τὸ γερο — δουλευτὴ, πού τὰ λόγια του δὲν τᾶκουσε. Μὰ ἡ ἀνάγκη τὸν τραβᾷ ἐκεῖ κ' ἡ πατρικὴ ἀγκαλιὰ, βρίσκειται πάντα ἀνοιχτὴ στὸν ἄσπτο.

Ἄρκετὰ ἐνδιαφέρον, ὅπως βλέπετε τὸ θέμα με περιεχόμενο κοινωικό, πού πρέπει νὰ γινεῖ τῶν Ἑλλήνων σάλπισμα μετὰ τὴν εἰρήνη. Τότε, πού κάθε προσπάθεια πρέπει νὰ μεταχειριστοῦμε δλο, γιὰ νὰ γυρίσουν τὰ πράματα σὲ φυσικὸ τους δρόμο, γιὰ νὰ μάθουμε και νὰ μάθουν δλο, πὼς ὁ παρασιτισμὸς δὲν εἶναι δουλειὰ, πὼς ἡ γῆ εἶναι ἡ μόνη μας ἐλπίδα, μίᾳς χῶρας μάλιστα κατὰ τὰ τρία τέταρτα ἀγροτικῆς.

Θάθελα νὰ γράψω γιὰ τὸ «Καραβάκι τῆς Σωτηρίας» πού τὸ θέμα του ὁ συγγραφέας τὸ χειρίζεται περίφημα, γιὰ τὴν ἑξέρει τὰ καθέκαστά του. Γιὰ τὴν «Εὐτυχία», πάλι με θέμα τὴ ζωοδότρα ἐπαρχία γι' ἄλλα ἀκόμη διηγήματα. Μ' ἀσώτεψα τὸ χῶρο

μου στὴν «Ἐπιστροφή τοῦ Ἀσώτου» και σταματᾷ με τὴ διαπίστωσις πὼς ὁ ἀγαπητὸς ποιητὴς, ὁ στοχαστικὸς ἀνθρώπος, πού νιώθει βαθειὰ τὸς ἀνθρώπινους πόρους, μπορεῖ και στὴν ἐκδήλωσις τοῦ πεζοῦ λόγου νὰ ἰσοφαρίσει με τὴν ποιητικὴ παραγωγή του. Μίνως Κ. Ἀνδρουλιδάκης

ΚΟΥΛΗ ΑΛΕΠΗ : Εὐριπίδου «Ἡλέκτρα» — μετὰφρασίς.

Ο κ. Κούλης Ἀλέπης, με τὴ δημοσιευμένη ὡς τὸ τώρα λογοτεχνικὴν ἔργασία του, και τὴν πρωτότυπη (ποιητικὲς συλλογῆς — «Ἐρημικοὶ Περιπάτοι» και «Ντὲ Προφοντις») και τὴ μεταφραστικὴ (Εὐριπίδου «Μήδει» και «Ἀρμενικὴ Μοῦσα»), ἔχει πᾶρει δικαιοματικὰ, μ' ὄλο πούναι ἀκόμα νέος, μίᾳ ξεχωριστὴ θέσι στὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα. Γιατί δὲν ἔχει μόνον ἐκλεπτυσμένην εὐαίσθησις και ποιητικὴ προδιάθεσις, ἀλλὰ κι' ἐξαιρετὴ κλασσικὴ μὸρφωσις και γενικώτερη πνευματικὴ καλλιέργεια, ἔτσι πού κάθε προσφορὰ του νὰ εἶναι αἰσθητικῶς ἰσόρροπη και ὄλοκληρωμένη.

Ἄν κάθε στίγος του, εἴτε πρωτότυπος, εἴτε ξαναπλασμένος, ξεπηδᾷ ἀπὸ μίᾳ πλούσια συναίσθηματικότητι, περνάει ὅμως πρῶτα ἀπὸ τὸ αἰσθητὸ αἰσθητικὸ κριτήριον, γιὰ νὰ «θεθῆ» ὅπως λέμε στὴν τεχνοκριτικὴ γλῶσσα, και νὰ δικαιωθεῖ. Γι' αὐτὸ στὸν κ. Ἀλέπη θὰ βρῆς ἀπόλυτα συνηθισμένη τὴν ἐμπνευσις με τὴ γλωσσικὴ και μοναδικὴ διατύπωσις, τὸ περιεχόμενο με τὴ μορφή.

Αὐτὰ τὰ διαπιστώνει κανεὶς και στὴ νέα μεταφραστικὴν ἔργασία τοῦ κ. Ἀλέπης, τὴν «Ἡλέκτρα» τοῦ Εὐριπίδου, πού ἐκυκλοφόρησε τώρα τελευταία ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Ἄριστ. Μαυρίδη.

Και δὲν εἶναι διδίου μικρὸς ἄθλος τὸ νὰ καταπιασθῆς με τὸ ἐπιτυχημένο ξανάπλασμα ἐνὸς ἔργου, δταν μάλιστα αὐτὸ ἀνήκει στὴν ἀθάνατη προγονικὴ μας κληρονομία, δταν αὐτὸ εἶναι ἀρχαία τραγωδία. Γιατί πρέπει νὰ μῆναι ἀπόλυτα σὲ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης και τοῦ δημιουργοῦ, νὰ ἔλησῃ τὴν «ἀποσφαίρα» του, νὰ δνηθῆς κι' ὕστερα νὰ γυρίσῃ στὴν ἐποχὴ σου και στὴ γλῶσσά σου και νὰ δώσῃς αὐτὸ πούζησες, σεβόμενος τὸν πρῶτο του πνευματικὸν πατέρα, τὸν ἑαυτὸ σου και τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ. Ἄλλοιῶς, κανεὶς μίᾳ δασκαλιστικὴ, μίᾳ ξερη κι' ἄχαρη σχολικὴ μετάφρασις ἢ κάτι δι' ὄσου, πού δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση με τὸ πρωτότυπο. Κι' αὐτὸ γίνεταί, ἐπειδὴ λείπει ἡ συνείδησις τῆς εὐθύνῃς, ἡ ψυχοπνευματικὴ καλλιέργεια, ἡ ἐργατικότητα.

Μὰ δὲν φτάνει νὰ ξέρῃς καλά τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ και τὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα, μ' ὅλες τους τίς ἀποχρώσεις, γιὰ νὰ σκαρώσῃς μίᾳ μετάφρασις. Ἡ ἀρχαία γλῶσσα, και μάλιστα τῶν τραγῶν, καθῶς εἶναι πλούσια, δεμένη και μονολεκτικὴ, παρουσιάζει ἀμετρες δυσκολίες σὲ μίᾳ ἐμμετρῇ νεοελληνικῇ μετάφρασις, καθῶς ἡ γλῶσσα μας εἶναι ἀκόμα ἀπλαστὴ, φτωχὴ και περιφραστικὴ.

Εἶπαμε ὅμως, ὅτι ὁ κ. Κούλης Ἀλέπης εἶναι ποιητὴς με κλασσικὴ μὸρφωσις κι' ἔχει τὰ προτερῆματα τῆς εὐσυνειδησίας και τῆς ἐργατικότητος. Ἐτοῖ, μπορούμε νὰ εἴπομε πὼς πέτυχε ἀπόλυτα και στὴ νέα μεταφραστικὴ προσπάθειά του. Και πραγματικὰ, ἂν κανεὶς διαβάσῃ πρῶτα δλόκληρη τὴν μετάφρασίς του αὐτῆ, γιὰ νὰ τὴν ἀπολαύσῃ αἰσθητικῶς, σὺν δημιουργία κι' ἔπειτα σὲ παραβολὴ με τὸ ἀρχαῖο κείμενο, γιὰ νὰ διαπιστώσῃ κριτικὰ τὴν πιστὴτῆ τῆς, θὰ μείνῃ ἀπόλυτα ἰκανοποιημένος. Γιατί ὁ κ. Ἀλέπης μῆναι βαθειὰ σὲ πνεῦμα τοῦ Εὐριπίδου, αὐτὸ τοῦ νεωτεριστοῦ, τοῦ ἀπὸ σκηνῆς φιλοσόφου, πού ἐξ αἰτίας τοῦ ρεαλισμοῦ του ἐπέσυρε τὰ σκῶματα τοῦ Ἄριστοφάνη, ὁ ὀμοῖος τὸν χαρακτηρίσει («Βάτραχοι» στίχ 841) ὡς «σωμυλιοσυλλέκτη, πτωχόπιδ και ρακοςυλλεκτᾶ». Αὐτὸν τὸν ρεαλισμὸ τὸν ἀποδίδει ὁ μεταφραστὴς πολὺ ἐπιτυχημένα, χρησιμοποιώντας πολλές φορές, μὰ ἐκεῖ πού πρέπει, πα-

NEON ΠΝΕΥΜΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ : ΔΙΟΝ. Ι. ΒΟΓΟΠΟΥΛΟΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ : ΜΙΧ. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ

Γραφεία — Τυπογραφεία :

Ὁδὸς ΣΚΟΥΛΕΝΙΟΥ Ἀριθ. 1

Τηλ. 25.934 — 24.365

ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Ἐξάμηνος . . . Δραχ. 15.000.000
Διὰ Τραπεζας καὶ Ὁργανισμοὺς δρ. 50.000.000

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ : Δραχ. 5.000.000

ραστατικούς νεοελληνισμούς—πράγμα γὰρ τὸ ὁποῖο ἐντελῶς ἀδικα κατακρίθηκε ἀπὸ κάποιον δύστροπο κριτικὸ μας, ποὺ εἶχε ἀναλάβει ἢ ἀνόητος, ὅτι τὴν δραματικὴν ποιήσιν τοῦ Εὐριπίδου τὴν διακρίνει αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ ρεαλισμός.

Γενικά, πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς πολὺ κακόπιστος καὶ κακὸς τρόπος, γὰρ νὰ μὴν ἐκτιμῆσιν, ὅσο τῆς ἀξίσει, τὴν νέα μεταφράσιν τοῦ κ. Ἀλέξη, ποὺ ἔχει τόσῃ ἀνεση, τόσῃ ζωντάνια καὶ τόσῃ ἀντιστοιχία πρὸς τὸ ἀρχαῖο κείμενον.

Κοιτᾶτε, γὰρ παράδειγμα, τοὺς πρώτους στίχους τοῦ προλόγου τῆς τραγωδίας :

Ἔω χῶρα τ' Ἄργους παλαικῆ, νεοσυρμὲς τοῦ Ἰ-
νάχου,
ἀπ' ὅπου, χίλια παίροντας ἕναν καιρὸ καράβια,
γὰρ τὴν Τρωάδα ὁ βασιλιάς πανιά ἔκαμ' ὁ Ἀγαμέ-
μνων.
Κι' ἀφοῦ τὸν Πρίαμο σκότωσε, τὸν ἀρχοντα τῆς
χώρας,
καὶ τοῦ Δαρδάνου τὴ λαμπρὴ κυρίεψε πολιτεία,
ξανάρθε σι' Ἄργος τοῦτο δῶ καὶ στοὺς ψηλοὺς
ναοὺς του
κρέμασε πλῆθος λάφυρα, ποὺ πῆρ' ἀπ' τοὺς βαρ-
βάρους.

Δὲν σὰς φαίνεται ὀλόστρωτος καὶ μουσικὸς ὁ δεκαπεντασύλλαβός σου, σὰν νὰ πρόκειται γὰρ πρῶ-
τότυπη, ἀβίαστη δημιουργία; Τὸ νόημα δὲν κυλᾷ ἡ-
ρεμα;

Νὰ κι' ἔν' ἄλλο ἀπόσπασμα :

Ἔω νόχτα μαύρη, τῶν χρυσῶν ἀστεριῶν τροφοδότρα,
ποὺ μὲ τὴν στάμνα τούτη δῶ, σὲ τούτη ἀπιθωμένη
τὴν κεφαλῆ, σὶ τὸν ποταμὸ πηγαίνω γὰρ γερῶ
Ἄξι, βέβαια, γιὰ τ' ἔφτασα σὲ τόση κι' ὅλα ἀνάγκη,
μὰ γὰρ νὰ δείχνω τοῦ Ἀγίου, στοὺς θεοὺς, τὴν
προσβὴ ἢ
καὶ νὰ θρηνηῶ, ὡς τὸν ἄσωστον αἰθέρα τὸ γονιὸ μου.
Μὰ καὶ σὶ τὴν ἀπόδοσιν στιχομυθιῶν, ποὺ θεω-
ροῦνται δυσκολώτατες σὶ τὴν ποιητικὴν καὶ σὶ τὸ πρὸς
στίχον μεταφράσεις, σημειῶναι ἐπιτυχία ὁ κ. Ἀλέ-
ξης, χωρὶς νὰ καταφεύγῃ σὲ προκρουστικὰ τεχνά-
σματα.

Ἐκεῖ ὁμῶς, ὅπου ὁ κ. Ἀλέξης εἶναι ἀξεπέρα-
στος, εἶναι τὰ ἱστορικά, ποὺ ἐξηθοῦν σὰν πρωτότυ-
πες λυρικές δημιουργίες. Ἐτσι, δὲν ἀντέχω νὰ μὴν
παραθέσω ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ δεύτερον στάσιμον
(στιχ. 699—705), ὅπου γίνεται λόγος γὰρ τὸν περὶ
φημο ἀργεῖτικο θρόνον τοῦ χρυσομάλλου ἀρνίου, ποὺ

ἦταν ἡ αἰτία τῆς αἱματόβαφης φιλονικίας τῶν δυὸ
ἀδελφῶν Ἀτρέα καὶ Θυέστη :

Ἄπ' τῆς τρυφερῆς τοῦ μάνας
τὸ μαστό, στὰ βουνὰ τ' Ἄργους,
λέει παλὶ ἕνα παραμῦθι,
κάποτες ὁ Πᾶν, φυσῶντας
σὶ τὴν φλογέρα τοῦ γλυκόδαλο τραγοῦδι,
ὁ προστάτης τῶν ἀγρῶν,
ξεπλανοῦσε τὸ πανώριον, τὸ χρυσομάλλον ἀρνάκι.
Συμπερασματικὰ μποροῦ νὰ τοῖσω, ὅτι ἡ νέα ἐρ-
γασία τοῦ κ. Κούλη Ἀλέξη εἶναι μὴ ἀπὸ τίς καλ-
λότερες τοῦ εἴδους τῆς.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Μ. ΔΜΠΑΤΗΣ

**

Ἐκυκλοφόρησε τώρα «ελευθεῖα ὁ» ἕνα καλοτυπῶ-
μένο βιβλίον ἀπὸ ἑκατὸ δώδεκα σελίδες πυκνοῦ
τυπωμένου, μὴ πολὺ καλὴ ἔργασια τοῦ κ. Νικ. Στα-
θάκη μὲ τὸν τίτλον «Ἐπιστημονικαὶ καὶ λογοτεχνικαὶ
συγγραφαὶ τοῦ Ἀλεξ. Θ. Φιλαδελφέως». Ἡ ἐκδόσις
αὐτὴ ἔχει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη τῆς ἀξία, καὶ τὴν
ἱστορικὴν τῆς σημασίαν, γιὰ τὴν μᾶς ἀποκαλύπτει καὶ
πολλὰ ἀγνωστὰ πράγματα σχετικὰ μὲ τὴν τυπογρα-
φίαν τῶν Ἀθηνῶν στὰ πρῶτα χρόνια τῆς «Ἀνθρωπίνης
περιόδου», π. ὅ τὴν ὕψωσε σὲ ἐπίζηλον σημεῖον περι-
πῆς γὰρ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁ ἐκδοτὴς καὶ συγγραφεὺς
Χρῆστος Νικολαΐδης — Φιλαδελφεὺς, πάππος τοῦ
ἐκλεκτοῦ ἐπιστήμονος καὶ διευθυντοῦ τοῦ περιοδι-
κοῦ «Νέοι Δρόμοι» κ. Ἀλεξ. Φιλαδελφέως.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟ «NEON ΠΝΕΥΜΑ»

Ἀγαπητὴ φίλε κ. Βογόπουλε,

Μὲ ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον παρακολουθῶ τὴς
προσπάθειάς σου γὰρ τὴν ἀριεπιτελεστὴν ἐμφάνισιν τοῦ
«Νέου Πνεύματος» καὶ σὲ συγχαίρω διὰ τὴς ἐπιτυχίας
σου Ἀποκορύφωμα τῶν ἐπιτυχιῶν σου θεωρῶ τὸ
ξεσηκῶμα τοῦ Φτέρη γὰρ νὰ γράψῃ τὴν «Ἀνθρώπινη
Γεωγραφία τῆς Μάνης». Ἐτσι ἐπέτυχες νὰ ἀποκα-
λύψῃς ἕνα καλλιεργημένον πνευματικὸν ταλάντον ποὺ
ἐπέμενε νὰ μὴν μακρυὰ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν κίνησιν
τοῦ τόπου μας.

Σὲ συγχαίρω καὶ πάλιν καὶ σοῦ εὐχομαι πλήρη
εὐδωσίαν τῶν προσπαθειῶν σου.

Μὲ ἀγάπην

ΠΑΝ. ΣΑΚΚΕΤΑΣ

Ἀθήναι 26/7/44

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ.—Ἐκυκλοφόρησαν τὰ νέα βιβλία:
— .. «Σιβυλλὰ» Τραγωδία τοῦ κ. Ἀγγέλου Σικελιανοῦ.
— .. «τὰ τραγοῦδιὰ τῆς Μελίτας» τοῦ Ἰωσήφ Λα-
παρίνη ὁ ἀριστοτεχνικὴν μεταφράσιν καὶ μὲ τοὺς ἴδιους
ρυθμοὺς τοῦ ποιητῆ, ἀπὸ τὸν Νικόλαον τὸν Πυριώτη.—
.. «Ἀνεμοὶ» διηγήματα τοῦ κ. Ἠλία Βενεζῆ. — .. «Ἡ
Σικελικὴ Θάλασσα» (Θαλασσινὴ Ἱστορία) καὶ «Ἱστο-
ρίες σὲ τὸ βουνόν» τοῦ κ. Κώστα Στούρνα.— .. «Προΐμια»
τόμος φιλοσοφημένων τραγοιδιῶν τοῦ κ. Λ. Καρζῆ —
«τὰ Χαμόγελα» τοῦ κ. Γεωργίου Δωρικου ὁμοῦ τὸμος
ποιημάτων.— .. «Οἱ Μαῦροι Σταλαχτίτες» τοῦ κ. Χρι-
στόφορου Λυκίδη, τόμος τραγοιδιῶν.— .. «Οἱ Ρουμελι-
ῶτες σὶ τὴν Ἐπαναστάσιν» ἱστορικὸν δοκίμιον τοῦ κ. Τάκη
Λάπα (Ἀ) Βραβεῖον δοκιμῶν «Συνδέσμου Ἑλλήνων Λογο-
τεχνῶν».— .. «Ὁ Καβάφης» Συνομιλίαι, Χαρακτηρισμοὶ
Ἀνέκδοτα, τοῦ κ. Γεωργίου Πιερίδη.— .. «Δίχως Μά-
σκα» Διαλεχτοὶ Στίχοι τοῦ κ. Κ. Γράβα.— .. «τὸ βι-
βλίον μὲ τὰ γιάσεμιά» τοῦ κ. Ν. Τουτουτζάνη.— ..
«Λόγια γὰρ Ἐένα» τοῦ κ. Ἀνδρέα Παναγιωτοπούλου.—
«Ἀπὸ ἕνα ἀεροδρόμιον», πολεμικὸν ρεπορτάζ τοῦ κ. Γ.
Λυδία.— .. Γὰρ ὅλα τούτα τὰ ἔργα, θ' ἀσχοληθῆ ὁ εἰδι-
κὸς συνεργάτης τοῦ «Νέου Πνεύματος» στὰ ἐρχόμενα φύλ-
λον μας.

— «τὸ Ραδιόφωνον» τὸ καλὸν βδομαδιατικὸν περιοδικὸν
τοῦ κ. Πάνου Τρουμπούνη, ποὺ τόσες ὑπηρεσίας προσφέρει
σὲ τὸ φιλολογικόν, μουσικόν, θεατρικόν καὶ ραδιοφωνικόν κό-
σμον, μῆκε σὲ δεύτερον χρόνον τοῦ ἀπὸ τὸν περασμένον μῆνα.
— Στὸ ἐπόμενον φύλλον: θέατρα, μουσική, ἀλληλογραφία.